

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

**BAKALÁRSKE
PREZENČNÉ ŠTÚDIUM
2012–2015**

BAKALÁRSKA PRÁCA

Frederika Šmalová

**Odmeny a tresty vo výchove detí 3. a 4. ročníka
základnej školy**

Praha 2015

Vedúci bakalárskej práce:

Mgr. Martina Búrgerová

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR
FULL-TIME STUDIES
2012-2015

BACHELOR THESIS

Frederika Šmalová

**Rewards and punishment in the upbringing of children
in the 3rd and 4th years of elementary school**

Prague 2015

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

Mgr. Martina Bůrgerová

Prehlásenie

Prehlasujem, že predložená bakalárska práca je mojím pôvodným autorským dielom, ktoré som vypracovala samostatne. Všetku literatúru a ďalšie zdroje, z ktorých som pri spracovávaní čerpala, v práci riadne citujem a sú uvedené v zozname použitých zdrojov.

Súhlasím s prezenčným sprístupnením svojej práce v univerzitnej knižnici.

V Prahe dňa 06.02.2015

Frederika Šmalová

Pod'akovanie

Chcela by som poďakovať pani Mgr. Martine Bürgerovej za poskytnutie cenných rád a profesionálne vedenie pri písaní mojej práce. Taktiež by som chcela poďakovať najmä vedeniu a pedagógom Základnej školy v Krnči a Základnej školy v Bošanoch, za umožnenie zrealizovať výskum ku svojej bakalárskej práci na pôde ich škôl.

Anotácia

Práca sa zaoberá výchovou dieťaťa v rodine na základe používania výchovných prostriedkov, ktorými sú odmeny a tresty. Teoretická časť práce je zameraná na predstavenie rodiny ako základného výchovného článku v živote dieťaťa a na vymedzenie základných pojmov, týkajúcich sa danej problematiky a ich hĺbková analýza. Autor poukazuje na dôležitosť zachádzať s používaním odmien a trestov rozvážne, pričom uvádza možné riziká nastávajúce pri neprimeranom používaní týchto výchovných prostriedkov. V praktickej časti autor pracuje s vopred stanovenými hypotézami, vyplývajúcimi z výskumných problémov, ktorými rieši otázky typu aká je frekvencia používania odmien a trestov, druhy odmien a trestov a ich dôsledky. Pomocou kvantitatívnej metódy – dotazníku, spracováva a verifikuje uvedené hypotézy, z ktorých vychádzajú samotné výsledky výskumu.

Kľúčové slová

Dieťa, odmena, rodina, škola, trest, výchova.

Annotation

The thesis deals with the upbringing of a child in a family through the use of educational resources, which are rewards and punishment. The theoretical part focuses on the introduction of the family as the basic educational unit in the life of a child and the definition of the basic concepts, relating to the issue and its in-depth analysis. The author points out the importance of using rewards and punishment prudently, indicating the potential risks that may occur with the inappropriate use of these educational resources. In the practical part the author works with pre-established hypotheses, arising from the research problems, with which she addresses questions such as what is the frequency of use of rewards and punishment, the types of rewards and punishment and their consequences. Using the quantitative method – a survey, we process and verify these hypotheses from which the results of the research arise.

Key words

Child, education, family, punishment, reward, school.

OBSAH

OBSAH	8
ÚVOD.....	8
I. TEORETICKÁ ČASŤ	10
1 RODINA A JEJ PREMENY V HISTORICKOM POŇATÍ	10
1.1 Funkcie rodiny	12
1.2 Výchova v rodine.....	14
1.2.1 <i>Výchova a hranice výchovy</i>	15
1.2.2 <i>Typy výchovy</i>	17
2 ODMENY.....	19
2.1 Zásady odmeňovania – alebo ako správne odmeňovať	20
2.2 Druhy odmien	22
2.2.1 <i>Pochvala</i>	24
2.2.2 <i>Darček</i>	24
2.3 Dôsledky odmeňovania.....	25
3 TRESTY	27
3.1 Funkcie trestov.....	28
3.2 Zásady trestania	29
3.3 Druhy trestov	31
3.4 Telesné tresty	33
3.4.1 <i>Kľúčové myšlienky k odstráneniu návyku telesných trestov</i>	34
3.5 Dôsledky trestania.....	34
II. PRAKTICKÁ ČASŤ	37
4 VÝSKUMNÉ ŠETRENIE.....	37
4.1 Popis výskumnej vzorky a miesta šetrenia	38
4.2 Popis použitej metódy	39
5 VYHODNOTENIE EMPIRICKÝCH DÁT	40
6 VERIFIKÁCIA HYPOTÉZ	48
7 ZHRNUTIE PRAKTICKEJ ČASTI	54
ZÁVER	55
ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV	57
ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK.....	59
ZOZNAM GRAFOV A TABULIEK.....	60
ZOZNAM PRÍLOH.....	61

ÚVOD

Odmeny a tresty zohrávajú azda najvýznamnejšiu úlohu vo výchovných prostriedkoch. Sú niečím, čo môže motivovať k lepším výsledkom, rovnako však i frustrovať. Autor predpokladá, že odmeny a tresty sú vo výchove detí často využívané, a práve preto sa rozhodol v bakalárskej práci venovať práve tejto problematike.

Výchova už od dávnej minulosti predstavuje akýsi posun, ktorý je nezastaviteľný a stále napreduje. Práve vďaka výchove sme dnes tam, kde sme a neustále sa môžeme posúvať ďalej. V súčasnej dobe počuť o výchove z každej strany, pretože každý z nás vie, že práve vďaka nej rastie. S výchovou sa stretávame už od narodenia v tom najužšom prostredí, v rodine, ktorá okrem iných dôležitých funkcií plní i funkciu výchovnú. Na základe toho môžeme s určitosťou povedať, že práve v rodinnom prostredí prijímame prvé základy výchovy i samotný vzťah k nej. Výchova nás teda sprevádza po celý náš život. Tak ako je výchova našou neoddeliteľnou súčasťou, tak neoddeliteľnou súčasťou výchovy sú odmeny a tresty ako výchovné prostriedky. Nejednen z nás si iste spomína na situácie, kedy sme za dobrý výkon dostali nejakú tú odmenu a pochvalu, či naopak za čosi zlé akýsi ten trest. Častokrát sa dokonca stáva, že práve odmeny sú tým hnacím motorom pre lepší výkon či výsledky. Je však správne aby dieťa napredovalo pre odmeny, alebo svoje výkony dosahovalo pre strach z trestu? Názory mnohých na tento problém sa budú asi výrazne líšiť, no vo všetkých prípadoch by malo ísť predovšetkým o správnu výchovu, ktorá bude vykazovať čo najlepšie výsledky.

Na základe toho je cieľom práce analyzovať vplyv odmien a trestov na výchovu detí 3. a 4. ročníka základnej školy a ich školské výsledky a zároveň poukázať na skutočnosť, že ovplyvňovanie detí pomocou odmien a trestov môže prinášať i rôzne riziká. Pomocou metód kvantitatívneho výskumu sa autor práce zameriava a bude sa snažiť zachytiť jednotlivé spôsoby odmien a trestov a upriamiť pozornosť na tie najčastejšie používané. Zároveň chce zistiť či používanie odmien a trestov deti motivuje byť lepšími.

Práca je rozdelená na teoretickú a praktickú časť. V teoretickej časti sa bude autor zaoberať charakteristikou rodiny a výchovy v rodine a podstatnú časť bude venovať odmenám a trestom. Pozornosť sa upriami najmä na formy odmien a trestov a ich dôsledky. Praktická časť bude venovaná výskumu, ktorým budú zisťované a naplňované ciele práce, ktoré si autor práce vopred určil. Zároveň sa bude zaoberať overovaním hypotéz, ktoré budú vychádzať z výskumných dotazníkov.

Poznatky, ktoré budú vyplývať z práce, by mohli mať prínos pre pedagógov a rodičov žiakov daných základnej školy, ako zdroj informácií pre ich výchovnú činnosť. Autor práce udáva predpoklad, že dané informácie môžu motivovať a pomôcť zamyslieť sa nad používanými výchovnými prostriedkami a prístupmi.

I. TEORETICKÁ ČASŤ

1 Rodina a jej premeny v historickom poňatí

Rodinu považujem za významný článok v spoločnosti a v živote každého z nás. Z hľadiska viacerých pohľadov je možné rodinu charakterizovať niekoľkými spôsobmi, pričom ich samotná podstata sa výrazne nelíši.

Podľa Matouška „rodina odedávna a predovšetím existuje proto, aby lidé mohli náležitě pečovat o své děti. Kromě toho, že je rodina biologicky významná pro udržení lidstva, je také základní jednotkou každé lidské společnosti. Reprodukuj e člověka nejen jako živočícha, zprostředkuje mu vrůstání do jeho kultury a společnosti. ...Rodina je prvním a dosti závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Předurčuje jeho osobní vývoj, jeho vztahy k jiným skupinám lidí.“¹

Z môjho osobného pohľadu i zo štúdia odbornej literatúry pokladám rodinu za najdôležitejšiu zložku spoločnosti, pretože sa stáva primárnym zdrojom výchovy i útočiska každého jedinca. Preto na základe toho, v akej rodine vyrastáme, do istej miery ovplyvňujeme svoj budúci život.

Aby rodina mohla nadobudnúť súčasnú podobu, v ktorej vyrastáme a ktorej súčasťou sme, musela prejsť množstvom zmien, vyplývajúcich z historického konceptu spoločnosti.

Vývoj rodiny mal veľký vplyv na formovanie histórie a bezpochyby i utváranie súčasnosti. Teda súčasný stav rodiny, je priamo úmerný historickým situáciám, ktoré rodinu vo svojom vývoji postretli. Napriek premenám, ktorými si rodina prešla je dôležité podotknúť, že vo svojej podstate sa výrazne od svojho počiatku neodlišuje. Od počiatku rodina predstavuje vnútorne usporiadanú skupinu, ktorá sa o svojich členov stará a tým sa stáva nemennou. Rodina sa tak stala pevným základom spoločnosti, ktorý vo veľkom prúde zmien napomáha zamedziť možnému zmätku. Vyplýva to najmä z faktu, že rodina na základe svojho vnútorného hierarchického usporiadania nás učí spoločenskému rešpektu k autoritám, ktorý od nepamäti zabezpečuje v spoločnosti poriadok.²

¹ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 2003. s. 9

² MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Slon, 2008.

Možný uvádza nasledovné etapy vo vývoji rodiny:³

- a) **Počiatok ľudskej párovej rodiny** (cca ½ milióna rokov p. n. l.) – základom sa stáva väzba párov, ktorá sa vyznačuje silnou sexualitou a spoluprácou pri výchove potomkov. Práve potrebnou dlhodobou výchovou tu nastáva významný medzník, ktorým je odlišenie sa od iných druhov živočíchov.
- b) **Sieť príbuzenských vzťahov** (cca 8 000 rokov p. n. l.) – spolunažívanie širšej rodiny vyznačujúcej sa určitými pravidlami. Rodiny vznikali na základe vopred zjednaných manželstiev. Najčastejšou formou je spolužitie „novej“ rodiny v rodine zo strany otca. V niektorých prípadoch je však možné i spolužitie v rodine zo strany matky.
- c) **Vznik nepríbuzenských systémov sociálnej organizácie** (Mezopotámia, Egypt – 3 000 rokov p. n. l., Grécko, Čína – 600 rokov p. n. l.) – nad rodinné systémy sa stavia štát. V rodinách sa do popredia dostáva vláda mužov, ktorá sa vzťahuje na celú domácnosť.
- d) **Rozmach byrokracie a kapitalizmu** (západná Európa, Severná Amerika 17-18 storočie n. l.) – obec a štát sa stáva miestom zamestnania a nastáva úpadok patriarchátu. Rodina prechádza významnou premenou týkajúcou sa predovšetkým role otca a matky. Úpadkom patriarchátu sa dostáva do popredia nukleárna rodina, teda otec ako živiteľ rodiny a matka starajúca sa o domácnosť a predovšetkým o výchovu detí.
- e) **Rozmanitosť spôsobov párovania a domácností** (druhá polovica 20. storočia) – rodina prechádza množstvom zmien a v spoločnosti narastá počet heterogenných rodinných systémov. Postupným zrovnoprávnením žien sa vyskytujú i nové trendy ako napríklad fakt, že ženy sa stávajú živiteľkami rodín a teda preberajú predošlé mužské funkcie.

³ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Slon, 2008.

1.1 Funkcie rodiny

Aby rodina bola správnou fungujúcou rodinou musí spĺňať určité funkcie, ktorými sa vyznačuje jej samotná podstata.

K základným funkciám, ktoré by mala každá rodina naplňovať patria podľa Havlíka nasledovné funkcie:⁴

- a) **Biologicko-reprodukčná funkcia** – daná funkcia je veľmi významná z hľadiska zabezpečenia biologickej existencie spoločnosti. Ako som uviedla vyššie vývoj rodiny vo svojom počiatku sa vyznačoval silnou sexualitou, ktoré zabezpečovalo potomstvo. Spoločenským vývojom a vznikom antikoncepcie, sa však vytratila funkcia sexuálneho styku slúžiaca predovšetkým na rozmnožovanie a jej hlavným prínosom bolo vyčlenenie sexuality od manželstva. Ďalším so súčasných trendov, ktorý danú funkciu výrazne ovplyvňuje je pokles pôrodnosti a výraznosť jedináčikov v rodinách, čím nastáva problém starnutia a teda „vymierania“ populácie.
- b) **Emocionálna funkcia** – žijeme v dobe plnej stresu, problémov a preto emocionálne zabezpečenie vnímame veľmi intenzívne a jeho nedostatok ma na nás výrazný dopad. Práve rodina by mala byť miestom, v ktorom vždy nájdeme porozumenie, pochopenie a lásku. Nie vždy však emocionálna funkcia mala taký význam ako je tomu v súčasnosti. V prvopočiatkoch rodiny bolo základnou úlohou prežiť a správne hospodáriť. Vplyv na tento fakt malo i zjednávanie manželstiev a hľadanie zabezpečených partnerov pre svoje deti. Postupným liberalizmom vo výbere partnera z vlastnej vôle na základe sympatií a lásky k nemu sa stáva manželstvo základnou jednotkou tvorby láskyplnej rodiny, ktorá je schopná zabezpečiť emočnú stabilitu svojich členov.
- c) **Ekonomická funkcia** – ekonomické zabezpečenie rodiny ma veľký význam už od počiatku tvorby rodiny. V minulosti bola rodina charakterizovaná ako určité hospodárstvo, ktorého súčasťou boli všetci členovia rodiny.

⁴ HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002.

Tieto hospodárske rodinné jednotky slúžili k zabezpečeniu nevyhnutných potrieb k prežitiu. Vzostupom kapitalizmu sa postupne dané hospodárske jednotky rozpadali a z hospodárov sa stali zamestnanci. Postupom času a emancipáciou žien sa postupne rozvinula ich pôvodná rola, ktorou bola predovšetkým starostlivosť o domácnosť a výchova detí a rovnako ako muž i žena sa mohla stať živiteľkou rodiny. Ekonomické zabezpečenie tak stráca svoju pôvodnú funkciu, ktorou bolo prežitie a stáva sa i hodnotným ukazovateľom postavenia v spoločnosti.

- d) **Socializačne-výchovná funkcia** – zabezpečuje predávanie spoločenských hodnôt ďalším generáciám. „Mezi kulturami i ve vývoji kultur se však mohou lišit názory a praktiky v tom, co naopak mohou rodiče od dětí vyžadovat, k jakým hodnotám a jak dětí vést. Problém je o to složitější, že dnes souběžně působí protikladné hodnotové systémy, což dále znejistuje rodiče v cílech a metodách jejich výchovného působení.“⁵ Neoddeliteľnou súčasťou socializačne-výchovnej funkcie je spolupráca so školou ako so sekundárnym socializačným prostredím dieťaťa. Práve tam dieťa nadväzuje na osvojené hodnoty z primárneho sociálneho prostredia – rodiny. „Funkce rodiny a školy se svým způsobem doplňují v tom, že každá z těchto institucí jiným způsobem udržuje kontinuitu sociálního řádu, současně se však mohou dostávat do střetů s působením dalších socializačních vlivů (médií, vrstevnických subkultur).“⁶ Dôležité je však poznamenať, že medzi výchovou v rodine a nadväzujúcou výchovou v škole môžu nastať výrazne rozpory a to najmä v prípadoch, kedy dochádza k odlišnému chápaniu spoločenských hodnôt v rodine a v škole. Takéto rozpory sú časté najmä v prípade kultúrnych odlišností.

Výchova predstavuje významný článok v tvorbe osobnosti každého jedinca a v utváraní celkových spoločenských hodnôt. Predpokladám, že rodičia výchove venujú čoraz menej pozornosti s domnienkou, že o výchovu ich detí sa postará škola. Práve problematike výchovy v rodine sa budem venovať v nasledujúcej podkapitole.

⁵ HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002. s. 74

⁶ HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002. s. 75

1.2 Výchova v rodine

Rodina a výchova sú dva neoddeliteľné systémy, ktoré sú vzájomne silne prepojené. Práve rodina je prvým miestom, do ktorého prichádzame a v ktorom sa učíme všetkému potrebnému pre svoj život. S postupnými zmenami v rodine sa menili i výchovné postupy a prostriedky.

Matoušek vo svojej literatúre uvádza pokus vychádzajúci z analýzy príručiek o výchove, ktorý v 60. rokoch spracoval Langmeier. Vo výskume možno vidieť výrazný vplyv cirkvi, ktorá ako prvá inštitúcia prevzala výchovu detí. Vyplýva to najmä zo štúdia príručiek, ktoré v druhej polovici 19. storočia spracovávali najmä duchovní. Až po 1. svetovej vojne sa medzi autorov príručiek dostávali odborníci, ako napríklad lekári.⁷

Autori príručiek popisovali praktiky výchovy od roku 1850. Matoušek uvádza praktiky výchovy v jednotlivých obdobiach nasledovne:⁸

- **Do roku 1899** – v tomto období bola výchova zameraná na dieťa od útleho detstva. Hlavnou zásadou bolo viesť dieťa k poslušnosti a mravným zásadám. Rola rodiča bola chápaná ako nadriadená pozícia vo vzťahu k dieťaťu, z toho vyplýva i fakt, že dieťa svojim rodičom muselo vykať. Prehrešky detí boli sprevádzané neústupným striktným postojom rodičov, ktorý taktiež vo svojej výchove dbali na to, aby sa dieťa príliš nerozmaznávalo.
- **Začiatok 20. storočia** – postupným vyrovnávaním role muža a ženy nastal výrazný pokles autoritatívnosti. Vo výchove detí sa to prejavovalo najmä potláčaním mocenského domáhania poslušnosti a dôraz sa kládol na to, aby si dieťa samo uvedomilo, že má byť poslušné. Je dôležité venovať pozornosť a vychádzať zo silných vlastností dieťaťa a neklásť dôraz na tie menej rozvinuté.

⁷ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 2003.

⁸ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Slon, 2003.

- **Po roku 1918** – výchova v tomto období vychádzala zo zdravotníctva a jej hlavným princípom bolo začať od narodenia dieťaťa, pretože dieťa je schopné osvojiť si určité návyky už v tomto období. Mentálne zdravé dieťa si dokonca samo nachádza podnety pre svoj rozvoj a nie je potrebné sa mu mimoriadne venovať ani sa s ním láskat'. Disciplína dieťaťa vychádzala z dôslednosti a pravidelnosti vychovávateľov.
- **Po roku 1950** – výchova v tomto období sa upierala predovšetkým na láskyplný vzťah medzi dieťaťom a rodičom. Základom bolo dbať na harmonický vývoj a psychickú pohodu dieťaťa.

Môžeme vidieť, že výchova v rodinách prešla množstvom zmien, ktoré ju vyformovali až do dnešnej podoby. Až vďaka obdobiu, ktoré nastalo po roku 1950, kedy sa vo výchove začal klásť dôraz na cit medzi rodičom a dieťaťom, nabrala výchova správny smer.

Ako uvádza Vaníčková „význam rodiny pro výchovu je prvořadý, protože odměny a tresty s citovým angažmá jsou typické pouze pro rodinu a jako takové mohou mít a mají výchovný smysl. Dítě se s velkým nadšením a ochotou učí pro radost toho, kdo ho má rád.“⁹

1.2.1 Výchova a hranice výchovy

Rodičia sú vo výchove svojich detí často nezrozumiteľný a nie vždy si stoja za tým čo v skutočnosti chcú. Práve z dôvodu, že dieťa dobre nerozumie tomu, čo od neho rodič vyžaduje, nastávajú mnohé výchovné problémy. Je dôležité dbať na to, aby sme dieťaťu nevyslovili len zákaz prečo to, či ono nemôže, ale situáciu mu priblížili tak, aby jej rozumelo a samo sa spolu s nami zhodlo na tom, že to pre neho nie je vhodné. Dieťa môže vykonávať to, čo chceme a správať sa tak, ako od neho chceme iba vtedy, keď mu vopred stanovíme hranice, ktoré budú pre neho zrozumiteľné. Teda je potrebné podať mu nejaký konkrétny obraz, ktorým mu pomôžeme lepšie pochopiť danú situáciu.

⁹ VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí. Definice – popis – následky*. Praha: Grada, 2004. s. 19

Pre lepšie pochopenie je potrebné dbať na správnu formuláciu našich požiadaviek, zreteľne preukázať svoje pocity a pokiaľ je to nutné vopred určiť dôsledky z nedodržania.¹⁰

„Hranice dítěti poskytují prostor, v němž se cítí doma a v němž se dokáže orientovat. V tomto důvěrně známém prostoru přebírá dítě odpovědnost, rozvíjí se jeho odvaha k samostatnému rozhodování a řešení problémů, což je povzbuzuje k dalším a dalším úkolům. Hranice dítěti ukazují, co může, prostor za hranicemi mu ukazuje, co ještě nemůže.“¹¹

Výchovou formujeme dieťa v určitú osobnosť a učíme ho spoločenským hodnotám a normám. Hranice nám vo výchove napomáhajú predovšetkým v ujasnení toho čo od dieťaťa očakávame a čo následne ono môže očakávať od nás. Dieťa sa tak učí správne rozhodovať a vie čo môže očakávať pri nesprávnych rozhodnutiach.

Keďže jedným zo spôsobov výchovy je nápodoba, je veľmi dôležité dbať na to, aby sa i rodičia riadili určitými hranicami, predovšetkým tými, ktoré nie sú vekovo ohraňované, ale sú všeobecne platné pre deti i rodičov. Ak nechceme aby naše dieťa vo vyhranených situáciách a problémov reagovalo neadekvátne a násilne, je dôležité, aby sme my sami takto nereagovali. V prípade, že dieťa spraví chybu a rodič na neho nakričí prípadne mú dá „jednu za ucho“ môžeme očakávať, že takéto chovanie si dieťa osvojí a bude to pokladať za riešenie. Je dôležité byť dieťaťu pozitívnym príkladom. Je dôležité si uvedomiť svoju chybu, povedať ju a následne nám môže byť odpustené. Tým dieťa dostáva zodpovedajúci príklad a môže sa poučiť z chýb či už zo svojich, alebo chýb iných.¹²

¹⁰ ROGGE, J.-U. *Rodiče určují hranice*. Praha: Portál, 2010.

¹¹ ROGGE, J.-U. *Rodiče určují hranice*. Praha: Portál, 2010. s. 69

¹² PREKOPOVÁ, J. *I rodiče by měli dělat chyby*. Praha: Portál, 2010.

1.2.2 Typy výchovy

V danej podkapitole sa budem zaoberať základnými typmi výchovy, ktoré vychádzajú predovšetkým z používania výchovných prostriedkov, ktorými sú odmeny a tresty.

Vaničková vymedzuje tieto dva základne typy výchovy:¹³

- a) **Autoritatívna výchova** – je charakterizovaná tvrdosťou, prísnosťou a prílišným perfekcionizmom zo strany rodičov voči svojmu dieťaťu. V takomto type výchovy dochádza k častému podceňovaniu dieťaťa, ktoré v ňom vyvoláva pocity viny a menejcennosti. Výchova v ktorej prevládajú tresty za nesplnenie požiadaviek rodičov, ktoré sú však priveľmi vysoké a často neadekvátne veku dieťaťa môže spôsobovať u detí citovú depriváciu.
- b) **Antiautoritatívna výchova** – základom je prílišná voľnosť a mäkkosť rodičov. Pri danom type výchovy rodičia ustupujú dieťaťu, tolerujú jeho priestupky a dieťa si tak nevytvára a neosvojuje spoločenské hodnoty ani mravné postoje. Dieťa nepozná hranice a nevie posúdiť, že je niečo zlé, keď ho doposiaľ na to nik neupozornil. Dieťa je taktiež často preceňované a nadobúda silný pocit svojej výnimočnosti.

Z vyššie uvedených typov výchove je jasné, že ani jeden z nich nie je správny a výchova v nich zachádza do výrazných extrémov. Preto pokladám za dôležité uvedomiť si hranicu umiernenosti medzi týmito typmi výchovy a môžeme tak so svojho dieťaťa vychovať osobnosť.

„Oprošťování se od zajetí trestů neznamena rozmazlování. Děti nejsou rozmazlené proto, že s nimi rodiče jednají jako rovný s rovným, že se jim rodiče věnují a umí je obdarovat, ale rozmazlené děti vyrůstají tam, kde rodiče neumí dávat, ale chtějí brát, a tak si u dětí svoji lásku kupují nebo svůj nezájem vykupují. A stále platí dvě zlatá pravidla výchovy: vymezení limitů pro chování dítěte a důslednost.“¹⁴

¹³ VANIČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí. Definice – popis – následky*. Praha: Grada, 2004

¹⁴ VANIČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí. Definice – popis – následky*. Praha: Grada, 2004. s. 24

Istá asociácia FILIUM vydala výchovné desatoro s titulom „*Děti se učí tím, jak žijí*“, ktoré zahrňuje nasledovné body:¹⁵

- Nadmerné kritizovanie učí odsudzovať.
- Neláskyplné prostredie učí násiliu.
- Vysmešky a posmech prináša pocity zahanbenia.
- Ponižovaním nastáva strata sebadôvery.
- Tolerancia učí trpezlivosti.
- Chválením nadobúdame sebadôveru.
- Spravodlivosť učí spravodlivosti.
- Priateľskosť učí láskavosti.
- Pocit bezpečia učí dôvere.
- Prijímanie lásky nás učí lásku dávať a prežívať.

„Nepriaznivé výchovné prostredie deti frustruje a je pôdou pre patologický rozvoj osobnosti dieťaťa. Taktiež nejednotnosť výchovného prístupu rodičov môže vytvárať v dieťati vnútorný konflikt. Preto niet nad pokojnú výchovnú atmosféru plnú láskyplného vzťahu medzi rodičom a dieťaťom.“¹⁶

Výchova je zložitý proces a preto, aby bola zdarná je dôležité vopred si určiť hranice a spôsob ktorým chceme svoje dieťa viesť. Súčasťou tohto procesu je i využívanie výchovných prostriedkov – odmiern a trestov, ktorými sa budem zaoberať v nasledujúcich kapitolách.

¹⁵ VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí. Definice – popis – následky*. Praha: Grada, 2004.

¹⁶ KRAVÁROVÁ, M. Problémy a zmeny v súčasnej rodine. *Prohuman*. [online]. 18.12.2010. [cit. 04.12.2014].

2 Odmeny

Pri slove odmena sa mnohým z nás vyčarí na tvári úsmev a našu myseľ zaplaví množstvo myšlienok, ktoré sú zväčša radostné a pozitívne. Odmena ako výsledok pozitívneho hodnotenia je už od nepamäti základným prvkom motivácie človeka.

Pozitívnym hodnotením označujeme hodnotenie, pomocou ktorého oceňujeme určité chovanie, či činnosť jedinca, ktoré vnímame ako zdarné. Dôležité je však poznamenať, že takéto ocenenie musí byť u samotného hodnoteného jedinca vnímané pozitívne a musí v ňom vyvolávať pocity zadosťučinenia.¹⁷

Z toho vyplýva podstata odmeňovania, ktorá spočíva v odlišnosti chápania odmien. V odborných literatúrach sa vyskytuje viacero definícií pojmu odmena, no v podstate sú v nich len minimálne odlišnosti.

V pedagogickom slovníku je odmena vyjadrená ako „jedna z forem pozitívneho motivačného pôsobení na žáka ve škole i doma. Záměrně navozený následek toho, že žák dobře splnil uložené požadavky nebo něco dobře vykonal z vlastní iniciativy. Odměna ma přinejmenším dvě funkce: informační (konstatování správnosti chování, postupu, výsledku) a motivační (navozuje u žáka prožitek úspěchu, radosti, chuti do další práce, zvyšuje pravděpodobnost, že žák se pokusí tuto činnost zopakovat).“¹⁸

Základom viacerých definícií je fakt, že aby sme pochopili princíp odmeňovania, musíme vedieť, čo je pre daného človeka odmenou. Matějček tento princíp vyjadruje nasledovne: „Abychom dítěti udělali nějakým dárkem radost, musí ovšem po něčem takovém toužit. Musí v něm být napřed vzbuzena potřeba, kterou svým dárkem uspokojíme. Odměna, která ja dítěti vnucována a která mu osobně nic příjemného nepřináší, nemá výchovnu hodnotu. Odměnou není to, co dítě dostáva, ale to, co ono samo jako odměnu prožívá.“¹⁹

Odmeny sú jedným z významných prostriedkov výchovy, s ktorým sa stretávame už od detstva. Rodičia sa práve týmto spôsobom snažia dosiahnuť v správaní detí to, čo od nich vyžadujú a považujú za správne. Na základe toho, môžu odmeny dieťa viesť k vytvoreniu zásad, ktoré slúžia k uplatňovaniu spoločenských ideálov.

¹⁷ KOLÁŘ, Z., ŠIKULOVÁ, R. *Hodnocení žáků*. Praha: Grada, 2005.

¹⁸ MAREŠ J., PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. s. 145

¹⁹ MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha: Portál, 2012. s. 83

Pri uplatňovaní daného výchovného prostriedku je dôležité dbať na niekoľko podstatných zásad. K tým základným patrí najmä potreba určiť vhodný čas odmenenia, určiť druh odmeny a samozrejme veľmi podstatný je vek odmeňovaného a primeranosť. Práve zásadám a iným dôležitostiam týkajúcich sa odmeňovania sa budem venovať v nasledujúcich podkapitolách.

2.1 Zásady odmeňovania – alebo ako správne odmeňovať

Tak ako to už vo svete chodí, všetko má svoj poriadok a inak to nie je ani s odmeňovaním. Napriek tomu, že s určitosťou nemôžeme tvrdiť, že to, čo platí u jedného dieťaťa, bude platiť i druhého, by sme mali dbať na niekoľko dôležitých zásad týkajúcich sa odmeňovania.

Matějček vo svojej literatúre uvádza, že existuje niekoľko hlavných pokynov ako vo výchove správne zaobchádzať s udeľovaním odmien. Dôležité je preto dbať na:²⁰

- a) **Primeranosť** – je dôležité aby odmeny boli primerané osobnosti a veku dieťaťa. Zatiaľ čo pre menšie dieťa je postačujúcou a adekvátnou odmenou napríklad niečo sladké, dieťa staršie bude mať väčšiu radosť z uznania a teda pozitívneho ohodnotenia. Z toho vyplýva, že vekom strácajú účinnosť také odmeny, ktoré potešujú pocity telesné a do popredia sa dostávajú odmeny, ktoré majú viac vnútorný význam. Ďalším dôležitým faktom v tejto zásade je dbať na fakt, ktorý obecné vystihuje odmenu a teda vedieť, že to čo za odmenu pokladáme my nemusí byť odmenou pre dieťa.

- b) **Zrozumiteľnosť** – napriek tomu, že táto zásada je dôležitejšia pri trestaní je rovnako podstatné aby dieťa vedelo za čo bolo odmenené. Čapek ďalej uvádza, že *„odmenu je treba dávať bezprostredne, hneď v situácii, kedy sa dieťa učí... Odmeňovať sa má za činnosť, ne za uposlechnutí príkazu.“*²¹

²⁰ MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha: Portál, 2012.

²¹ ČAPEK, R. *Odměny a tresty ve školní praxi.* Praha: Grada, 2014. s. 52

Dané Čapekové zásady som sa rozhodla pripojiť k zásade od Matějčka, pretože si myslím že je dôležité, aby dieťa dostalo odmenu čo najskôr ako je to možné po situácií, ktorá si odmenu zasluhuje, pretože vtedy je to pre dieťa najzrozumiteľnejšie a presne vie za čo bolo odmenené a lepšie si to zapamätá. Ďalej je vhodné, aby dieťa vedelo, že poslušnosť nie je vec hodná odmeňovania, ale je od neho prirodzene očakávaná z hľadiska jeho sociálnej role. Práve tento fakt by sa mal dieťaťu ozrejmiť, aby dostatočne vedelo za čo bude odmenené a za čo by odmenu očakávať nemalo.

- c) **Bohatosť a členitosť** – rodičia by sa mali vyhnúť používaniu iba jedného typu odmeny a mali by rozlišovať rôznorodosť situácií, za ktoré dieťa odmeňujú, pretože časom sa dieťa z odmeny prestane tešiť a odmena stratí svoju hodnotu. Môže nastať rutina, ktorú dieťa prestane nejak zvlášť vnímať a povzbudivý účinok odmien sa vytratí. Je teda potrebné odmeny rôzne stupňovať v závislosti od stupňa svojej spokojnosti a predstavy, ktorú ich dieťa splnilo.
- d) **Nepreháňať** – je dôležité určiť za aký čin dostane dieťa určitý druh odmeny. Za menšie veci menšia odmena a naopak. Je potrebné aby si dieťa uvedomilo dôležitosť určitých situácií, k čomu nám môže pomôcť práve rôznorodosť odmien. Dôležité je však predchádzať presýteniu a nedať dieťaťu všetko hneď, ale naopak začať s menšími odmenami a postupne stupňovať, aby dieťa neprišlo o možnosť po niečom túžiť. *„Těžko můžeme odměnit dítě, které už má všechno a po ničem netouží. Pro dítě, které dostává příliš mnoho a příliš cenných dárků, je pak obyčejný dárek jako odměna vlastně nepříjemný – je pod jeho úrovní. Místo, abychom dítě výchovnou odměnou povzbuzovali, takovýmto přesycovaním je hodně ochuzujeme – o radost z „obyčejných“ věcí, o možnost těšit se, toužit, usilovně si přát a najít v těchto silných pocitech odrazovou základnu pro mocné pracovní úsilí.“*²²

²² MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha: Portál, 2012. s. 78

- e) **Dôslednosť** – dôslednosťou predchádzame zmätok, ktoré v dieťaťi vyvolávajú situácie, v ktorých boli v minulosti odmenené a v súčasnosti nie. Stáva sa, že sa dieťa dostane do situácie, v ktorej bolo v minulosti odmenené a neskôr potrebané, čo v dieťaťi vyvolá nechcený zmätok a odmena ako výchovný prostriedok môže zlyhať. Nedôslednosť má výrazný vplyv najmä vtedy, keď ku nej dochádza neustále. Dôležité je taktiež aby nedošlo k výraznému rozpornému stretu dvoch alebo viacerých vychovávateľov. Časté sú rozpory medzi rodičmi a starými rodičmi. V takýchto situáciách si dieťa nevytvára jasné normy a môže nastať využívanie jednej zo strán vo svoj prospech. Taktiež je treba dbať na to, aby momentálna nálada neovplyvnila sled odmeňovania.

V niektorých krajinách sa osvedčujú zmluvy medzi dieťaťom a vychovávateľom, v ktorých je presne uvedené za ktoré splnené povinnosti bude odmenené a ako. Dôležitá je zreteľná dohoda a samozrejme jej dodržovanie.²³

2.2 Druhy odmien

Už v predošlej podkapitole, ktorá je zameraná na zásady odmeňovania som načrtla dôležitosť bohatosti a členitosti odmien, ktorú vo svojej literatúre uvádza Matějček.

Čapek rozdeľuje odmeny na nasledovné tri základné druhy:²⁴

- a) **Odmeny duševného charakteru** – k odmenám tohto typu patria pochvaly, prejavy priazne, ktoré zahrňujú úsmev, vľúdne slová a prejavy pozitívneho ohodnotenia.
- b) **Odmeny materiálneho charakteru** – ako sú dary, rôzne ceny ale i finančné odmeny.
- c) **Odmeny zážitkového charakteru** – podstatou odmeny zážitkového charakteru je zabezpečenie určitej činnosti alebo zážitku, po ktorom dieťa dlhodobo túži a jeho umožnenie sa pre neho stáva odmenou.

²³ ČAPEK, R. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha: Grada, 2014.

²⁴ ČAPEK, R. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha: Grada, 2014.

Predpokladám, že pre správne určenie druhu odmeny, je dôležité aby sme dieťa dobre poznali a vedeli čo ako odmenu bude ono samo vnímať. Iba správnym druhom odmeny dosiahneme u dieťaťa požadovanú motiváciu do ďalších činností.

V roku 1994 sa v Českej republike konala epidemiologická štúdia, ktorá sa týkala výchovných prostriedkov odmien a trestov. Výskumu sa zúčastnilo 1 540 detí vo veku 10 – 11 (12) rokov. Jedným z bodov záujmu bolo zistiť aké najčastejšie formy odmien rodičia vo svojej výchove používajú. Z výskumu vyplynuli zistenia, ktoré sú spracované v nasledujúcej tabuľke.²⁵

Tabuľka 1: Najčastejšie používané formy odmien. Zdroj: VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí. Definice – popis – následky*. Praha: Grada, 2004. s. 60

Rodičem nejčastěji používaná forma odměny	
pochvala	83,9 %
dárky	43,8 %
peníze	24,3 %
společný program rodiny	20,7 %
splnění přání dítěte	19,8 %
sledování televize	19,1 %
jiné	6,5 %

²⁵ VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí. Definice – popis – následky*. Praha: Grada, 2004.

2.2.1 Pochvala

Z výsledku výskumnej štúdie, ktorá sa konala v roku 1994 sa dozvedáme, že najčastejšou formou odmien je pochvala. Ako je to v súčasnosti budem zisťovať v praktickej časti tejto práce, kde sa budem snažiť taktiež zistiť, ktorá z foriem odmeňovania je vo výchove detí najviac používaná.

Nebudem však predbiehať a najskôr sa budem snažiť vymedziť určité podstatné dôležitosti, ktoré sú súčasťou pochvaly.

Pochvala ako ohodnotenie má podľa mňa najväčší význam pre každého z nás a vytvára v nás silné emócie. Je jedným z najsilnejších motivačných prostriedkov či už v školskom prostredí, alebo doma.

Matějček uvádza, že *„už dítě v druhé polovině prvního roku života dovede velmi výrazně reagovat na slovní pochvalu. Ne sice ještě na smysl slov, ale spíše na tón hlasu, na naše gesta a mimiku. Vidíme, jak se rozzáří, když je „chválíme“, a jak zesmutní nebo se dá do lítostného pláče, když na ně „hubujeme“.*²⁶

Ako môžeme vidieť pochvala nám spríjemňuje život už od skorého detstva. Na význame však naberá postupujúcim vekom, kedy dieťa začína chápať jej zmysel a spôsobuje mu radosť a príjemné pocity.

2.2.2 Darček

Druhou najčastejšie používanou formou odmien podľa výskumu sú vecné dary. Ako som už vyššie uviedla, je dôležité vedieť čo dieťa poteší. Iba tak bude mať dar hodnotu odmeny.

Ako uvádza Kopřiva obecné je dar chápaný ako znak lásky a priateľstva. V našej spoločnosti je zvyklosťou dávať dary pri narodeninách, na Vianoce ako určitý nezištný prejav. Postupne sa však z celkom úprimného prejavu lásky stal výchovný prostriedok, ktorý nás motivuje vo vykonaní niečoho, čo po nás iní chcú. Dar sa stáva prostriedkom motivácie, ale i ocenenia.

²⁶ MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha: Portál, 2012. s. 87

Pri použití daru ako odmeny je dôležité, aby nebol vopred sľubovaný a samotná činnosť nebola vykonaná iba pre to, že jedinec za ňu čosi očakáva. Aby sme dar mohli chápať ako výchovný prostriedok je nevyhnutné, aby mal podstatu uznania. Teda darček vopred dieťaťu nesľúbime, ale oceníme ním až jeho úspech či dobre vykonanú prácu. Takáto forma v dieťati vyvolá pocit šťastia z dobrých výsledkov a tým, že cíti prejav uznania od určitej autority, či iného človeka má pre neho obrovskú hodnotu.²⁷

2.3 Dôsledky odmeňovania

Mnoho ľudí si myslí, že odmeňovaním nemožno nič pokaziť. Ved' odmenami iba dávame dieťaťu najavo, že spravilo niečo dobré, prípadne, že sa mu niečo vydarilo. I keď sami na sebe pociťujeme, že pri pochvale sa cítime lepšie a máme chuť napredovať, je dôležité vedieť čo môžu odmeny spôsobovať.

Medzi základné dôsledky, ktoré odmeňovanie spôsobuje podľa Kopřivy patrí:²⁸

- a) **Znižovanie skutočného záujmu** – pri odmeňovaní je nutné dbať na to aby sa odmena nestala jedinou odmenou pre dieťa. Odmeňovať by sa teda malo až za činnosť, ktorá je už vykonaná a nie odmenu sľubovať vopred pred vykonaním určitej činnosti, ktorú od dieťaťa vyžadujeme. Pri prísľube odmeny dieťa nevykonáva činnosť preto, že ju vykonať chce, ale robí to iba pre odmenu, ktorá mu bola vopred sľúbená. Tým, že dieťaťu sľubujeme odmenu, znižujeme význam činnosti, ktorú chceme aby vykonalo. Je dôležité zmieniť, že pre odmenu dieťa síce činnosť vykoná, ale iba jeho vnútorná chtivosť ju vykonať zaručí, že bude vykonaná kvalitne a nie iba povrchno.
- b) **Odmena ako úplatok** – často sa stáva, že rodič poskytuje odmenu ako úplatok, aby dieťa „prinútilo“ vykonať niečo, čo od neho požadujeme. Tým, že sa dieťa dokáže veľmi rýchlo učiť a uvedomovať si čo je pre neho prospešné, zisťuje, že taktiež môže odmeny používať vo svoj prospech.

²⁷ KOPŘIVA, P. a kol. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála, 2008.

²⁸ KOPŘIVA, P. a kol. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála, 2008.

Môžu nastávať situácie, kedy si dieťa prostredníctvom odmien bude „kupovať“ druhých pre dosiahnutie svojich cieľov. Môže tak dochádzať k narušeniu morálneho vývoja dieťaťa.

- c) **Závislosť na odmenách** – na časté odmeňovanie si dieťa veľmi rýchlo navykne a stratí zmysel robiť veci pre potešenie. Za všetko očakáva odmenu a pri prosbách rodičov, aby niečo vykonalo, ihneď zisťuje čo z toho bude mať. Myslím si, že je dôležité uvedomiť si za čo dieťa odmeniť a za čo nie. Taktiež je treba zamyslieť sa nad frekvenciou odmeňovania a vysvetliť dieťaťu, čo sa od neho očakáva. Dieťa by si malo odmenu vážiť a nie ju brať ako prostriedok k tomu, aby niečo vykonalo.

Odmeny vo výchove zaujali významné miesto a stali sa jedným z podstatných výchovných prostriedkov. Vo výchove však nefungujú iba odmeny, ale i výchovné prostriedky negatívneho charakteru, ktorými sú tresty. Aký vplyv majú tresty a čo ich charakterizuje si priblížime v nasledovnej kapitole.

3 Tresty

Rovnako ako odmena i trest je jedným z najčastejšie používaných výchovných prostriedkov nielen v rodinách, ale i v školskom prostredí. I keď sa tresty od odmien podstatne líšia a to najmä pocitom, ktorý vyvolávajú, predsa majú niektoré vlastnosti a účinnosti podobné a prinajmenšom sa v určitých sférach pretínajú.

Tak ako pri odmeňovaní je dôležité vedieť, že to, čo považuje za trest vychovávateľ, nemusí samotný prijímateľ trestu, v našom prípade dieťa, ako trest vnímať respektíve pociťovať. Trest ako negatívny motivačný prostriedok v dieťati vyvoláva pocity stiesnenia a zneuctenia a podstatou je čo najrýchlejšie tieto pocity zmierniť, v tom najlepšom prípade im predísť. Funkciou trestu je predovšetkým zamedziť nežiadúcemu správaniu, no na rozdiel od odmeny v dieťati nevytvára zásady k uplatňovaniu spoločenských noriem. Pokiaľ je dieťa trestané a po treste nenasleduje niečo ako správne nasmerovanie, tak dieťa síce vie, že spravilo niečo zlé, ale nemôže sa naučiť čo je správne.²⁹

Ako uvádza pedagogický slovník trest je *„jedna z forem negatívneho motivačného pôsobení na žáka ve škole i doma. Jde o zaměrně navozený následek toho, že žák špatně splnil nebo nesplnil uložené požadavky. Má-li být trest účinný, měl by: být adekvátní nevhodnosti chování, mít přesně stanovená kritéria, za co bude uložen, mít adekvátní formu (trest fyzický, psychický, trest prací, zákaz), domýšlet možné reakce žáka na potrestání.“*³⁰

Základom toho aby trest plnil svoju funkciu je dôležité vedieť ako správne trestať, akú formu trestu je vhodné zvoliť, čo všetko môžeme trestaním či už chcene, alebo nechcene spôsobiť a aké následky môže trestanie spôsobiť. V nasledujúcich stranách sa preto budem venovať práve vyššie spomínaným dôležitostiam. Keďže i fyzické tresty sú jednou z používaných foriem trestania, pokladám za dôležité vymedziť im určitú časť v tejto kapitole.

²⁹ MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha: Portál, 2012.

³⁰ MAREŠ J., PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2003. s. 252

3.1 Funkcie trestov

K základným funkciám trestov podľa Vaníčkovej patria 3 základné funkcie:³¹

- a) **Odstránenie nežiadúcej ujmy** – táto funkcia spočíva v tom, aby si dieťa uvedomilo svoj čin alebo správanie, za ktoré dostalo trest a snažilo sa ho z vlastnej vôle a vlastného svedomia napraviť. Nakoľko by mal byť trest výsledkom spravodlivosti je dôležité aby bol primeraný a neovplyvňoval ho momentálny duševný stav jeho vykonávateľa. Osobne pokladám danú funkciu za jednu z najdôležitejších, pretože v trestaní je podstatné aby dieťa vedelo, že spravilo niečo zle a dokázalo to adekvátne napraviť, čo je prvým krokom k tomu aby podobným činom v budúcnosti predchádzalo.
- b) **Zamedzenie opätovným nežiadúcim činom** – podstatou výchovy je predchádzať negatívnym činom a osvojovať si spoločnosťou očakávané vzorce chovania. Práve k tomu nám samotné tresty napomáhajú. Vo funkcii zamedzovania ďalšiemu opakovaniu nežiadúcich činov spočíva ich výchovná činnosť, ktorej úlohou je vyvodiť také dôsledky a dieťa poučiť tak aby obdobné činy neopakovalo. Autorka ďalej upozorňuje na dôležitý fakt, že sú deti s rôznymi poruchami, u ktorých výchova pomocou trestov zlyháva a tak sa stáva neúčinnou.
- c) **Oslobodenie od pocitu viny** – neoddeliteľnou a neodkladnou súčasťou trestu je zbavenie pocitu viny, ktoré je síce samotnou podstatou trestu, ale jeho dlhé prežívanie je pre dieťa veľmi stresujúce a nepríjemné. Presný čas, kedy je potrebné dieťa zbaviť týchto pocitov závidí predovšetkým od toho, kedy si ono samé uvedomí svoj čin a jeho dôsledky. Po takomto oslobodení a vyjasnení si skutočností je dôležité aby sa dieťaťu uľavilo a daný trest sa mu neustále nepripomínal.

³¹ VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí. Definice – popis – následky*. Praha: Grada, 2004.

3.2 Zásady trestania

K tomu aby trest správne plnil svoje funkcie je dôležité pri jeho použití dbať na určité zásady, ktorých podstatou je zamedziť nežiadúcim vplyvom, ku ktorým by mohlo pri trestaní dôjsť.

Matějček rovnako ako pri odmenách uvádza 5 základných zásad, ktoré by sme mali pri trestaní dodržiavať. Pri trestoch je dôležité dbať na:³²

- a) **Primeranosť** – týkajúca sa predovšetkým osobnosti a veku dieťaťa. Primeranosť je dôležitá i pri zdravotnom stave dieťaťa, je nevyhnutné uvedomiť si, že nemôžeme udeľovať rovnaký trest dieťaťu s určitým druhom postihnutia, ako dieťaťu bez postihnutia, pretože je výchovne nežiadúce trestať dieťa za niečo, za čo samo nemôže.
- b) **Zrozumiteľnosť** – ako som uviedla pri odmenách, zásada zrozumiteľnosti sa týka predovšetkým trestov. Z výchovného hľadiska je podstatné aby dieťa vedelo za čo je trestané a ešte dôležitejšie je, aby danému zlému činu pochopilo a uvedomilo si, že to čo spravilo nebolo vhodné.
- c) **Bohatosť a členitosť** – potreba bohatosti a členitosti v trestaní ma význam najmä v predchádzaní jednoduchostí pri výchove. Pokiaľ rodič nerozlišuje závažnosť situácie či priestupku, za ktoré si dieťa zasluhuje trest a udeľuje mu neustále rovnakú sankciu, tak dieťa už vopred bude vedieť čo ho čaká a trest stratí svoj výchovný význam. Z trestania sa stane rutina, z ktorej si časom dieťa prestane robiť „veľkú hlavu“.
- d) **Nepreháňať** – je dôležité si uvedomiť že tresty ktoré sú prehnané, ale i napríklad neprimerané činu, za ktoré sú udelené môžu strácať istú dávku spravodlivosti. Na základe toho môže nastať situácia, kedy na trest bude dieťa reagovať vzdorovito.

³² MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha: Portál, 2012.

Z toho vyplýva, že podstatou toho aby trest nebol prehnaný je nevyhnutné dbať na to aby bol udelený z čistej mysle a nie zo záchvatu hnevu. Je nutné si uvedomiť, že neprimeraný trest môže vyvolávať pocity menejcennosti a potupy.

- e) **Dôslednosť** – „*jestliže dítě je jednou za totéž trestáno a podruhé chváleno, dovedeme si představit, že se mu těžko rozhoduje, co má vlastně dělat.*“³³ Pri nedodržaní dôslednosti môže nastať situácia, ktorá v dieťati vyvolá zmätok. Keďže podstatou trestu je cesta k náprave, je dôležité aby k nedôslednostiam dochádzalo čo možno najmenej.

Čapek za najdôležitejšie zásady pri trestaní považuje:³⁴

- a) **Presné vymedzenie pravidiel** – prvú Čapekovú zásadu môžeme prirovnať k zásade dôslednosti a zrozumiteľnosti, ktoré uvádza Matějček. Pretože presne vymedzenými pravidlami trestania, teda dôslednosťou, zabezpečíme fakt, že dieťa bude vedieť za čo je trestané a aký druh trestu môže očakávať v určitých situáciách, čím sa pre neho trest stane zrozumiteľným .
- b) **Úmernosť trestu** – Čapeková druhá zásada je zasa totožná so zásadou primeranosti a teda dôležitosťou dbať na dieťa ako na osobnosť s určitými vlastnosťami a schopnosťami.
- c) **Rovnaká spravodlivosť pre všetkých** – rovnaká spravodlivosť pre všetkých je podstatná najmä v školskom prostredí, ale i v rodine, kde sú súrodenci, pretože iba pri spravodlivej výchove a teda i spravodlivom udeľovaní sankcií učíme i dieťa spravodlivosti a čestnosti.
- d) **Trest ako cesta k náprave** – posledná zásada, ktorú Čapek uvádza vystihuje samotnú podstatu trestu, ktorou je zabránenie opätovným negatívnym javom, ktoré vedú rodičov (pedagógov) používať tresty ako výchovné prostriedky.

³³ MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha: Portál, 2012. s. 80

³⁴ ČAPEK, R. *Odměny a tresty ve školní praxi.* Praha: Grada, 2014.

3.3 Druhy trestov

Každý z nás je určitou individualitou a vyznačujeme sa množstvom odlišností. Jednou z takýchto odlišností je fakt, že každý z nás pokladá za trest niečo iné. Ako som sa už vyššie zmienila, pri udeľovaní trestov je dôležité vedieť čo samotné dieťa ako trest pociťuje a čo bude pre neho najlepším výchovným prostriedkom. Na základe toho môžeme vymedziť niekoľko druhov trestov.

Čapek uvádza rozdelenie trestov podľa Čápa a Mareša na nasledovné druhy:³⁵

- a) **Tresty fyzické** – „*tělesný trest je úmyslné či záměrné způsobení bolesti atakem na tělo pro kázeňský přestupek.*“³⁶ Telesný trest v školskom prostredí je v súčasnosti považovaný za neprístupný a inak by to nemalo byť ani v prostredí rodiny. Takýto typ trestu v dieťaťi isto vyvolá chcené pocity viny a uvedomenia si svojho zlého počinu, no je potrebné si uvedomiť, že spôsobuje silný strach, poníženie a môže vyvolať i agresivitu. Myslím si, že takýmto spôsobom sa dieťa nenaučí čo je správne, ale osvojí si fyzické útoky, ktoré potom samé môže začať používať v prípadoch, keď sa mu niečo nebude páčiť.
- b) **Tresty psychické** – posmešky, hrozby, výčitky i takúto podobu môže mať trest. Ako uvádza Matějček takýto typ trestu vyvoláva v dieťaťi pocity akéhosi odoprenia priateľského vzťahu medzi nim a vychovávateľom (rodičom), ktorého hlavnou podstatou je aby si dieťa uvedomilo, že za tento stav môže ono samo a pociťovalo ľútosť. Psychické tresty môžu mať mnoho podôb, v čom spočíva aj ich výhoda, pretože sa dá prispôbiť rôznym osobnostiam dieťaťa. Napríklad zatiaľ čo jednému dieťaťu stačí „vystretý prst“ aby pocítilo ľútosť za svoj čin, druhému je potrebné dohovoriť vo väčšej miere.³⁷

³⁵ ČAPEK, R. *Odměny a tresty ve školní praxi*. Praha: Grada, 2014.

³⁶ VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí. Definice – popis – následky*. Praha: Grada, 2004. s. 31

³⁷ MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha: Portál, 2012.

- c) **Zákaz obľúbenej činnosti** – najčastejším takýmto zákazom v súčasnej dobe je zákaz hrania sa na počítači, zákaz sledovania televízie, ale i zákaz chodenia von s kamarátmi, prípadne zákaz nejakého obľúbeného krúžku.

Ďalším z bodov záujmu epidemiologickej štúdie z roku 1994 bolo rovnako ako pri odmenách, zistiť najčastejšie používané druhy trestov, ktoré vo svojej výchove rodičia uplatňujú. Výsledok výskumu je uvedený v nasledovnej tabuľke.

Tabuľka 2: Najčastejšie používané formy trestov. Zdroj: VANÍČKOVÁ, E. Tělesné tresty dětí. Definice – popis – následky. Praha: Grada, 2004. s. 60

Rodičem nejčastěji používaná forma trestu	
hubování	62,1%
výprask	27,0%
příkaz splnit povinnost	22,7%
zákaz televize	21,2%
zákaz chození ven	20,2%
nemluvení rodičů	15,0%
odejmutí kapesného	10,5%
jiné tresty	6,2%
omezení zájmu rodičů	4,5%
trest tím, čeho se bojí	4,4%
vyhrožování vyhozením z bytu	4,2%
tím, že dítě nedostává jídlo	1,2%

3.4 Telesné tresty

Sú tresty, ktoré môžu byť prospešné, ale i tresty, ktoré namiesto pomoci vychovať z dieťaťa dobrého človeka ubližujú a prinášajú bolesť. Myslím si, že telesné tresty sú práve tou formou trestania, ktorá môže veľmi ublížiť.

„Tělesný trest je jednoduchý, ba možno říci primitivní výchovný zásah. To, myslím, jeho podstatu nejlíp charakterizuje. ...Je velký rozdíl, plácneme-li dítě přes ruku, nebo dáme-li mu výprask řemenem či gumovou hadicí. To první lze za jistých okolností připustit – to druhé nikoli. Je to kruté a nemá to smysl.“³⁸

Ako uvádza Vaníčková telesné tresty sú charakterizované tým, že:³⁹

- narušujú osobnú istotu a bezpečnosť dieťaťa,
- učia dieťa k reakciám podobného rázu a agresii – dieťa si tak môže násilie spájať s riešením zložitých životných situácií,
- výrazné poníženie, ktoré pri telesnom trestaní dieťa pociťuje spôsobuje stres väčšieho rozsahu,
- v prípade, že je dieťa udierané nejakým predmetom a na citlivé miesta, môže sa telesný trest pretransformovať na týranie dieťaťa,
- dieťa zažíva pocity beznádeje a podriadenosti, ktoré ovplyvňujú vývoj jeho osobnosti,
- stávajú sa častým podnetom, kedy sa dieťa uchýli k radikálnym rozhodnutiam ako sú úteky z domova a sebapoškodzovanie.

Pri telesných trestoch je najťažšie určiť hranicu medzi trestom fyzického charakteru, ktorý pôsobí výchovne a medzi trestom, ktorý naberá charakter násillia až týrania. Pri fyzickom treste je preto najdôležitejšie trestať s rozumom a citom. Podstatou toho aby sme sa nedopustili chyby v podobe neprimeraného trestu je zachovať si „chladnú hlavu“ a netrestať v afekte a hneve.⁴⁰

³⁸ MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha: Portál, 2012. s. 100

³⁹ VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí. Definice – popis – následky.* Praha: Grada, 2004.

⁴⁰ MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha: Portál, 2012.

3.4.1 Kľúčové myšlienky k odstráneniu návyku telesných trestov

Základných 9 myšlienok, ktoré pomáhajú odstrániť návyk telesných trestov:⁴¹

1. Zachovať „chladnú hlavu“ a nestratiť kontrolu.
2. Dopriať si čas, ktorý napomáha k rozumnému riešeniu problému.
3. Zachovať dôslednosť a ráznosť, ale nezabúdať na rešpekt voči trestanej osobe.
4. Vyjadriť svoj názor a dať možnosť dieťaťu aby samo uvážilo aký trest by si zaslúžilo.
5. Vychádzať z logických dôsledkov správania dieťaťa.
6. Nechať dieťa aby vysvetlilo prečo konalo tak ako konalo.
7. Ukázať dieťaťu ako sa v takej situácii postaviť k jej riešeniu.
8. Zachovať láskavosť, ale byť dôsledný.
9. Dopriať čas oboj stranám k vyriešeniu problému tak, aby boli obe strany spokojné.

3.5 Dôsledky trestania

O tom, či je trestanie vhodné a či nevhodné by sme mohli veľmi dlho polemizovať. Fakt, že trest by mal napomáhať k náprave a byť odstrašujúcim elementom pred negatívnymi činmi z neho ešte nerobí prospešnú činnosť. Názory mnohých z nás by sa určite výrazne líšili a nikto by nevedel, kde je v skutku pravda.

Ako som už v kapitole o výchove uvádzala jedným z významných druhou učenia je nápodoba. Už od mala napodobňujeme našich rodičov, súrodencov, či starých rodičov. A práve v princípe nápodoby sa môžeme stretnúť s jedným z rizík trestania. Najviac si osvojíme to, čo sami prežijeme. Z toho vyplýva vážny problém, ktorý pri trestaní nastáva a tým je, že dieťa, ktoré je trestané sa učí reagovať v daných situáciách podobne.⁴²

⁴¹ VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí. Definice – popis – následky*. Praha: Grada, 2004.

⁴² KOPŘIVA, P. a kol. *Respektovat a být respektován*. Kroměříž: Spirála, 2008.

Ďalším z problémov, ktorý trestanie prináša je pocit krivdy. Pri prehnanom trestaní môže dieťa pociťovať výraznú nespravodlivosť, ktorá sa v ňom hromadí. Na základe toho rodina, ktorej jednou z funkcií je vytvárať emočnú stabilitu a pohodu, teda pocity porozumenia, lásky a spravodlivosti, prestáva byť pre dieťa plnohodnotná. Následky tohto problému sa môžu následne prejavovať i v dospelom veku dieťaťa, kedy ono samo vychováva svoje deti.⁴³

Kopřiva ďalej uvádza nasledovné riziká trestov:⁴⁴

- a) **Riziko prenášania mocenského vzoru do ďalších vzťahov** – pokiaľ rodičia pôsobia na svoje deti príliš nadradene, bez určitej dávky rešpektu, môžu nastať situácie, kedy sa tento stav snažia deti otočiť. Teda vznikajú situácie „kto z koho“. Preto je i pri trestaní dôležité udržiavať vzťahy partnerské, vďaka čomu sa dieťa nebude musieť snažiť obrátiť situácie vo svoj prospech a byť aspoň nachvíľu tým mocným.
- b) **Tresty ako výmenný obchod** – je dôležité aby rodičia netrestali bezhlavo, len pre to, aby bolo dieťa potrestané. Podstatou trestu je chybu napraviť a nie ním nežiadúce činy vyrovnáť. Miesto toho, aby sa dieťa naučilo správať tak, ako sa od neho očakáva, sa naučí prijímať a znášať tresty, za ktoré budú jeho zlé skutky zmazané.
- c) **Riziko poškodenia vzťahov** – ako som už vyššie uviedla tresty vyvolávajú pocity viny, poníženia, zlosti a často i krivdy. Je dôležité si uvedomiť, že pri nadmernom a predovšetkým neprimeranom trestaní sa môže dieťa znútorniť s pocitmi, ktoré pri trestaní prežíva, čo môže mať určitý negatívny dopad na vzťahy k trestajúcemu i k vzťah k sebe samému. Môžu nastať situácie, kedy sa dieťa prestane mať rado, bude mať pocity, že nič nevie a všetko čo spraví pokazí. Narúša sa jeho sebaúcta, čo môže viesť i k sebapoškodzovaniu, ale i k ubližovaniu druhým.

⁴³ MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha: Portál, 2012.

⁴⁴ KOPŘIVA, P. a kol. *Respektovat a být respektován.* Kroměříž: Spirála, 2008.

Predpokladám, že každý rodič sa chtiac, či nechtiac dostane do situácie, kedy chce svoje dieťa potrestať, pretože spravilo niečo zlé, prípadne nespravilo to, čo po ňom chceli. Ako sa však môžeme v tejto kapitole dočítať nie je trest ako trest a nie vždy naplňuje svoje funkcie. Pri trestaní je potrebné uvedomiť si čo môžeme spôsobiť a aký dopad naša sankcia môže mať.

Osobne si myslím, že udeliť trest svojmu dieťaťu je pre rodiča náročnejšie a preto sa častokrát uchýli k riešeniu, ktoré veľmi racionálne nie je. Na základe toho by som rodičom odporúčala zamyslieť sa nad podstatou trestu, ktorou je svoju chybu napraviť a poučiť sa z nej. Štúdiom odbornej literatúry som si uvedomila že len trest nestačí a nie je tým najvhodnejším výchovným prostriedkom. Rodičia by pre to mali svoje konanie čo najlepšie zvážiť a dospieť k riešeniu, ktorým skutočne svojmu dieťaťu pomôžu a nie uškodia.

Na záver tejto kapitoly si dovoľím ešte jednu myšlienku profesora Matějčka, ktorá je pri trestaní kľúčová. Pán profesor konštatuje že *„dobře potrestat může dítě jen ten, kdo je má rád – ať již jde o pár pohlavků nebo o něco jiného. Fakt, že máme dítě rádi, je tím nejspolehlivějším regulačním zařízením v našem přístupu k němu, ať již máme z něho radost, nebo se na ně hněváme.“*⁴⁵

⁴⁵ MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha: Portál, 2012. s. 104

II. PRAKTICKÁ ČASŤ

4 Výskumné šetrenie

V praktickej časti práce sa budem zaoberať riešením výskumných problémov, ktoré budú vyplývať z teoretickej časti, ktorú som spracovávala štúdiom odbornej literatúry týkajúcej sa danej problematiky, ktorou sa vo svojej práci zaoberám. Centrom záujmu mojej práce je používanie odmien a trestov vo výchove detí.

Za cieľ práce som si určila analyzovať vplyv odmien a trestov na detí 3. a 4. ročníka ZŠ (základnej školy) a zistiť najčastejšie používané formy odmien a trestov.

Na základe určeného cieľa som si stanovila nasledovné výskumné problémy:

- 1. Poukázať na skutočnosť, že ovplyvňovanie detí pomocou odmien a trestov môže byť nielen prínosné, ale i rizikové.*
- 2. Zachytiť jednotlivé spôsoby odmien a trestov a upriamiť pozornosť na tie najčastejšie používané.*
- 3. Zistiť aká je frekvencia odmeňovania a trestania v rodinách detí mladšieho školského veku.*

Z uvedených výskumných problémov som si ďalej stanovila hypotézy, z ktorých overenia bude vyplývať podstata praktickej časti tejto práce. Hypotézy som si stanovila nasledovne:

Hypotéza č. 1 – Rodičia deti častejšie trestajú než odmeňujú.

Hypotéza č. 2 – Najčastejšie používaným druhom odmien je pochvala.

Hypotéza č. 3 – Odmeny a tresty pôsobia na deti ako motivácia v dosahovaní dobrých školských výsledkov.

4.1 Popis výskumnej vzorky a miesta šetrenia

Centrom záujmu mojej práce je ako som už vyššie uviedla analyzovať odmeny a tresty vo výchove. Keďže začiatok školskej dochádzky je jedným z podstatných medzníkov v rodine, kedy sa dieťa dostáva do istého pravidelného „pracovného“ režimu a výchova sa tak určitým spôsobom premieňa, rozhodla som sa svoj výskum aplikovať práve na deti mladšieho školského veku. Z dôvodu, že môj výskum je zameraný priamo na deti a nie na ich rodičov som uvážila za najlepšiu variantu výskumnej vzorky osloviť práve deti 3. a 4. ročníka ZŠ, keďže deti nižších ročníkov ešte nepovažujem dostatočne intelektuálne zdatné pre daný typ výskumu.

Pri výbere výskumnej vzorky pre výskum k mojej bakalárskej práci som sa rozhodla pre zámerný výber a to najmä z dôvodu dostupnosti základných škôl, na ktorých som výskum vykonávala. Základným súborom môjho výskumu sa tak stali žiaci 3. a 4. ročníka ZŠ v Krnči a ZŠ v Bošanoch.

Základné školy sa nachádzajú v obciach v okruhu 8 km. V ZŠ v Krnči sa vyučuje iba 1. stupeň, teda 1. – 4. ročník. Po ukončení 1. stupňa majú žiaci možnosť nadviazať na 2. stupeň v okolitých obciach podľa vlastného výberu. V ZŠ v Bošanoch sa okrem 1. stupňa, vyučuje i 2. stupeň, teda 5. – 9. ročník.

Obe školy sa však vyznačujú veľmi podobným charakterom. Žiaci v oboch základných školách pochádzajú z približne rovnakých prostredí, na základe čoho usudzujem, že kombinácia žiakov z daných škôl je pre môj výskum adekvátne a nijako neovplyvní jeho výsledky.

Dotazník vypracovalo celkom 94 respondentov. Výsledky výskumu nebudú spracované na základe genderového ani vekového rozdielu, ale hromadne vzhľadom k tomu, že sa jedná o zisťovanie údajov zamerané na deti mladšieho školského veku, ktorým sa z dôvodu, ktorý som už vyššie uviedla stali deti 3. a 4. ročníka ZŠ.

4.2 Popis použitej metódy

K zisteniu a verifikácií mnou stanovených hypotéz som si vybrala metódu kvantitatívneho výskumu – dotazník. *„Dotazník je výskumný (resp. prieskumný), vývojový a vyhodnocovací (najmä diagnostický) nástroj na hromadné a pomerne rýchle zisťovanie informácií o znalostiach, názoroch alebo postojoch opytovaných osôb k aktuálnej alebo potenciálnej skutočnosti prostredníctvom písomného dopytovania sa. Metóda dotazníka, ako jej názov naznačuje, je teda postavená na dotazoch.“*⁴⁶

Dotazník sa skladá z dvoch častí a to konkrétne zo sprievodného listu a samotných otázok.

V sprievodnom liste sa v úvode svojim respondentom predstavím a oslovím ich s prosbou o pomoc s vyplnením môjho dotazníku. Jadro listu tvorí predstavenie dotazníku a inštrukcie k jeho vyplneniu. Na záver zaručujem dôležitý fakt, ktorým je, že vyplnené dotazníky slúžia iba pre moje osobné účely a sú anonymné a nebudú nikde zverejňované. Zároveň vyslovujem vďaku za pomoc s vyplnením dotazníkov.

Druhá časť dotazníku sa skladá z uzatvorených otázok, ktoré až na jednu sú alternatívne, teda respondent má možnosť výberu z dvoch či viacerých odpovedí. Celkovo je v dotazníku 13 otázok, vzhľadom k čomu považujem tento počet vhodný pre vek respondentov. Otázky som volila jednoducho na základe odbornej pomoci pedagóga, vzhľadom na vek výskumnej vzorky. Žiaci boli vopred oboznámení ako s dotazníkom pracovať. Na vypracovanie dotazníku v daných triedach som sa vopred dohodla s triednymi učiteľkami, ktoré mi vyšli v ústrety a poskytli mi dostatočný čas na vypracovanie. Žiakom bol na začiatku predčítaný sprievodný list, no dostali i určitý čas na to, aby si ho mohol prečítať i každý sám. Otázky boli žiakom predčítavané z dôvodu zamedzenia vzniku možných problémov.

⁴⁶ ŠVEC, Š. *Metodológia vied o výchove*. Bratislava: Iris, 1998. s. 125

5 Vyhodnotenie empirických dát

V tejto časti práce sa budem venovať vyhodnocovaniu dotazníkov, ktorých výsledky pre lepšie znázornenie spracujem vo forme tabuliek. Každú otázku budem spracovávať osobitne, podľa každého z vyplnených dotazníkov. Celkové znenie dotazníku nájdete v prílohe A.

Otázka č. 1 – Rada/rád chodíš do školy?

- a) *Áno*
- b) *Nie*
- c) *Niekedy*

Z výsledku dotazníku vyplynuli nasledovné odpovede:

Z celkového počtu 94 respondentov označilo možnosť a) 66 respondentov, možnosť b) zvolili 3 respondenti a možnosť c) bola označená 25 respondentmi.

Tabuľka 3: Radosť z povinnej školskej dochádzky. Zdroj: Autor práce.

Vyjadrenie v →		
Možnosti ↓	Počte	Percentách
Áno	66	70,21%
Nie	3	3,19%
Niekedy	25	26,60%

Otázka č. 2 – Aké známky dostávaš v škole najčastejšie?

- a) 1 a 2
- b) 3
- c) 4 a 5

Z výsledku dotazníku vyplynuli nasledovné odpovede:

Z celkového počtu 94 respondentov označilo možnosť a) 79 respondentov, možnosť b) zvolilo 14 respondentov a možnosť c) bola označená 1 respondentom.

Tabuľka 4: Najčastejšie dosahované školské výsledky. Zdroj: Autor práce.

Vyjadrenie v →		
Možnosti ↓	Počte	Percentách
1 a 2	79	84,04%
3	14	14,90%
4 a 5	1	1,06%

Otázka č. 3 – Máš radosť, keď dostaneš dobrú známku?

- a) *Áno*
- b) *Nie*

Z výsledku dotazníku vyplynuli nasledovné odpovede:

Z celkového počtu 94 respondentov označilo možnosť a) 94 respondentov a možnosť b) neoznačil ani jeden z respondentov.

Tabuľka 5: Radosť z pozitívnych školských výsledkov. Zdroj: Autor práce.

Vyjadrenie v →		
Možnosti ↓	Počte	Percentách
Áno	94	100%
Nie	0	0%

Otázka č. 4 – Ako reagujú rodičia, keď dostaneš dobrú známku?

- a) *Dostanem odmenu*
- b) *Nereagujú*

Z výsledku dotazníku vyplynuli nasledovné odpovede:

Z celkového počtu 94 respondentov označilo možnosť a) 84 respondentov a možnosť b) zvolilo 10 respondentov.

Tabuľka 6: Reakcia rodičov na dobré známky. Zdroj: Autor práce.

Vyjadrenie v →		
Možnosti ↓	Počte	Percentách
Dostanem odmenu	84	89,36%
Nereagujú	10	10,64%

Otázka č. 5 – Ako ťa rodičia najčastejšie odmeňujú? Odpovedaj iba ak si v otázke č. 4 označil odpoveď a).

- a) *Darčekom*
- b) *Pochvalou*
- c) *Peniazmi*
- d) *Splnením prania*
- e) *Iné*

Vzhľadom k tomu, že otázka bola filtrovaná otázkou predchádzajúcou, odpovedať na túto otázku mali možnosť len žiaci, ktorí v otázke č. 4 označili možnosť a). Na túto otázku tak zodpovedalo 84 žiakov z celkového počtu 94 respondentov.

Z výsledku dotazníku vyplynuli nasledovné odpovede:

Možnosť a) zvolilo 13 respondentov, možnosť b) označilo 51 respondentov, možnosť c) bola označená 13 respondentmi, možnosť d) označilo 7 respondentov a možnosť e) neoznačil žiaden z respondentov.

Tabuľka 7: Najčastejšie používané odmeny. Zdroj: Autor práce.

Vyjadrenie v →		
Možnosti ↓	Počte	Percentách
Darčekom	13	15,48%
Pochvalou	51	60,71%
Peniazmi	13	15,48%
Splnením prania	7	8,33%
Iné	0	0%

Otázka č. 6 – Ako reagujú rodičia, keď dostaneš zlú známku?

- a) *Dostanem trest*
- b) *Nereagujú*

Z výsledku dotazníku vyplynuli nasledovné odpovede:

Z celkového počtu 94 respondentov označilo možnosť a) 71 respondentov a možnosť b) zvolilo 23 respondentov.

Tabuľka 8: Reakcia rodičov na zlé známky. Zdroj: Autor práce.

Vyjadrenie v →		
Možnosti ↓	Počte	Percentách
Dostanem trest	71	75,53%
Nereagujú	23	24,47%

Dvaja respondenti, ktorí označili možnosť b) mi k odpovedi napísali, že zlé známky nedostávajú, preto rodičia nemusia nijak reagovať.

Milo ma však prekvapila odpoveď jedného dieťaťa, ktoré síce označilo možnosť b), ale pod ponúkané možnosti mi pripísalo možnosť c), ktorá znela „*upokojujú ma*“.

Takáto reakcia od rodičov ma veľmi potešila a pri ďalšom podobnom výskume by som ju určite zaradila do ponúknutých možností. Daný dotazník nájdete v prílohe B.

Otázka č. 7 – Ako ťa rodičia najčastejšie trestajú? Odpovedaj iba ak si v otázke č. 6 označil odpoveď a).

- a) *Zákaz televízie/počítača*
- b) *Zákaz chodiť von*
- c) *Zákaz koníčka (futbal, hokej, tanec, maľovanie...)*
- d) *Nahrešia ma*
- e) *Iné*

Vzhľadom k tomu, že otázka bola filtrovaná otázkou predchádzajúcou, odpovedať na túto otázku mali možnosť len žiaci, ktorí v otázke č. 6 označili možnosť a). Na túto otázku tak zodpovedalo 71 žiakov z celkového počtu 94.

Z výsledku dotazníku vyplynuli nasledovné odpovede: Možnosť a) zvolilo 28 respondentov, možnosť b) označilo 13 respondentov, možnosť c) bola označená 3 respondentmi, možnosť d) označilo 22 respondentov a možnosť e) označilo 5 respondentov.

Tabuľka 9: Najčastejšie používané tresty. Zdroj: Autor práce.

Vyjadrenie v →		
Možnosti ↓	Počte	Percentách
Zákaz TV/PC	28	39,44%
Zákaz chodiť von	13	18,31%
Zákaz koníčka	3	4,22%
Nahrešia ma	22	30,99%
Iné	5	7,04%

Do možností som zámerné nedávala typ trestu, ktorý má charakter fyzického útoku aby som v dieťati nevyvolala nepríjemné pocity. Na základe toho, že pri zisťovaní druhov odmien žiadny z respondentov možnosť e) neoznačil sa domnievam, že pod možnosťou e), pri zisťovaní druhov trestov, ktorú označilo 5 respondentov sa môžu skrývať práve tresty fyzického charakteru, prípadne tresty, ktoré sú pre dieťa nepríjemné.

Otázka č. 8 – Ako často dostávaš od rodičov odmeny?

- a) Často
- b) Občas
- c) Skoro vôbec

Z výsledku dotazníku vyplynuli nasledovné odpovede:

Z celkového počtu 94 respondentov, možnosť a označilo 26 respondentov, možnosť b) zvolilo 52 respondentov a možnosť c) bola označená 16 respondentmi.

Tabuľka 10: Frekvencia odmeňovania. Zdroj: Autor práce.

Vyjadrenie v →		
Možnosti ↓	Počte	Percentách
Často	26	27,66%
Občas	52	55,32%
Skoro vôbec	16	17,02%

Otázka č. 9 – Ako často dostávaš od rodičov tresty?

- a) Často
- b) Občas
- c) Skoro vôbec

Z výsledku dotazníku vyplynuli nasledovné odpovede:

Z celkového počtu 94 respondentov, možnosť a označilo 8 respondentov, možnosť b) zvolilo 45 respondentov a možnosť c) bola označená 41 respondentmi.

Tabuľka 11: Frekvencia trestania. Zdroj: Autor práce.

Vyjadrenie v →		
Možnosti ↓	Počte	Percentách
Často	8	8,51%
Občas	45	47,87%
Skoro vôbec	41	43,62%

Otázka č. 10 – Máš radosť, keď ťa rodičia pochvália?

- a) *Áno*
- b) *Nie*

Z výsledku dotazníku vyplynuli nasledovné odpovede:

Z celkového počtu 94 respondentov označilo možnosť a) 94 respondentov, teda všetci opýtaný odpovedali *Áno*. Z toho vyplýva, že možnosť b) neoznačil ani jeden z respondentov.

Tabuľka 12: Radosť z pochvaly. Zdroj: Autor práce.

Vyjadrenie v →		
Možnosti ↓	Počte	Percentách
Áno	94	100%
Nie	0	0%

Otázka č. 11 - Učíš sa preto, aby si:

- a) *Bola múdra / bol múdry*
- b) *Dostala/dostal odmenu*
- c) *Nedostala/nedostal trest*

Z výsledku dotazníku vyplynuli nasledovné odpovede:

Z celkového počtu 94 respondentov, možnosť a) označilo 80 respondentov, možnosť b) bola označená 7 respondentami a možnosť c) taktiež zvolilo 7 respondentov.

Tabuľka 13: Motivácia v dosahovaní dobrých školských výsledkov. Zdroj: Autor práce.

Vyjadrenie v →		
Možnosti ↓	Počte	Percentách
Bol/a múdry/a	80	85,10%
Dostal/a odmenu	7	7,45%
Nedostal/a trest	7	7,45%

Otázka č. 12 – Akého si pohlavia?

- a) *Dievča*
- b) *Chlapec*

Z výsledku dotazníku vyplynuli nasledovné odpovede:

Z celkového počtu 94 respondentov bolo 43 dievčat [možnosť a)] a 51 chlapcov [možnosť b)].

Tabuľka 14: Pohlavie respondentov. Zdroj: Autor práce.

Vyjadrenie v →		
Možnosti ↓	Počte	Percentách
Dievča	43	45,74%
Chlapec	51	54,26%

Otázka č. 13 – Koľko máš rokov?

Nasledovná otázka bola otvorená. Každý žiak mal sám napísať svoj vek. Z výsledku dotazníku vyplynuli nasledovné odpovede:

Tabuľka 15: Vekové zastúpenie respondentov. Zdroj: Autor práce.

Vyjadrenie v →		
Roky ↓	Počte	Percentách
8 rokov	34	36,17%
9 rokov	42	44,68%
10 rokov	18	19,15%

6 Verifikácia hypotéz

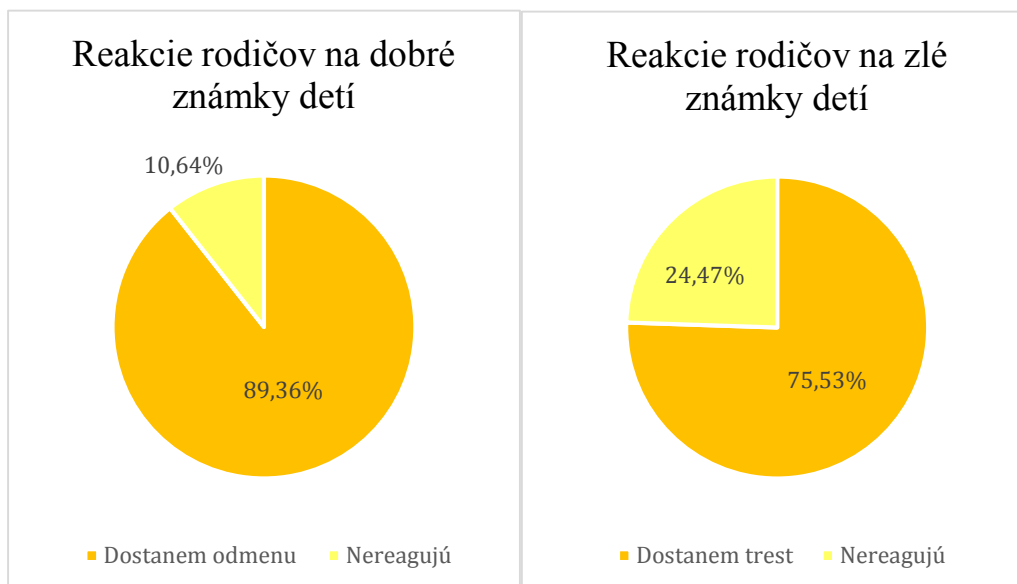
V tejto časti práce sa budem zaoberať overovaním hypotéz, ktoré som si vopred stanovila. Hypotézy som si určila na základe domnienky a z výsledkov výskumu, ktorý som vykonala prostredníctvom kvantitatívneho výskumu, použitím metódy dotazníku, budem overovať – verifikovať ich pravdivosť. Pre prehľadnejšie znázornenie budem hypotézy zaznamenávať do grafov.

Hypotéza č. 1 – Rodičia deti častejšie trestajú než odmeňujú.

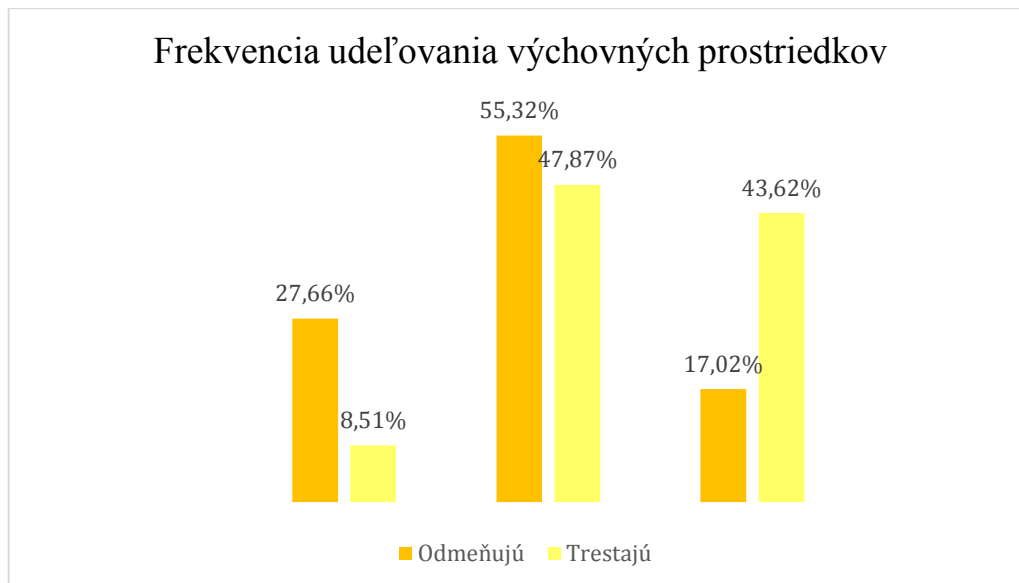
Poznatky potrebné k zisťovaniu pravdivosti danej hypotézy vychádzajú zo štyroch otázok v dotazníku. Konkrétne z otázok č. 4, 6, 8 a 9. Pričom otázky č. 4 a 8 boli zamerané na to, či vôbec rodičia deti za známky odmeňujú a ako často a otázky č. 6 a 9 boli zasa zamerané na to, či rodičia deťom udeľujú za známky tresty a opäť frekvencia ich udeľovania.

Výsledky výskumu vykazujú nasledovné hodnoty:

Graf 1: Reakcie rodičov na školské výsledky detí. Zdroj: Autor práce.

Graf 2: Frekvencia udeľovania výchovných prostriedkov. Zdroj: Autor práce.

V prvom grafe môžeme vidieť, že rodičia reagujú viac na dobré známky a teda svojim deťom udeľujú vo väčšej miere odmeny. Za dobré známky dostáva odmenu až 89,36% percent opýtaných detí a za zlé známky rodičia udeľujú tresty 75,53% z opýtaných detí. Zvyšný počet percent rodičov na dobré i na zlé známky nijak zvláštne nereaguje. Z toho vyplýva, že rodičia svoje deti viac motivujú práve odmenami a trestami k dosahovaniu priaznivých školských výsledkov a iba minimum z rodičov na známky svojich detí nereaguje a teda ich špeciálne nepovzbudzuje.

Z druhého grafu týkajúceho sa frekvencie udeľovania výchovných prostriedkov taktiež vyplýva, že častejšie sú deti odmeňované ako trestané. V grafe taktiež môžeme vidieť, že občasne odmeny a tresty udeľuje približne v rovnakom pomere cca polovica rodičov respondentov. Len malý počet respondentov odmeny skoro vôbec nedostáva a takmer polovica opýtaných taktiež skoro vôbec nedostáva tresty. Z grafu tak vychádza zhodnotenie a vyjadrenie výskumného problému, ktorého podstatou bolo práve zistenie frekvencie odmeňovania a trestania.

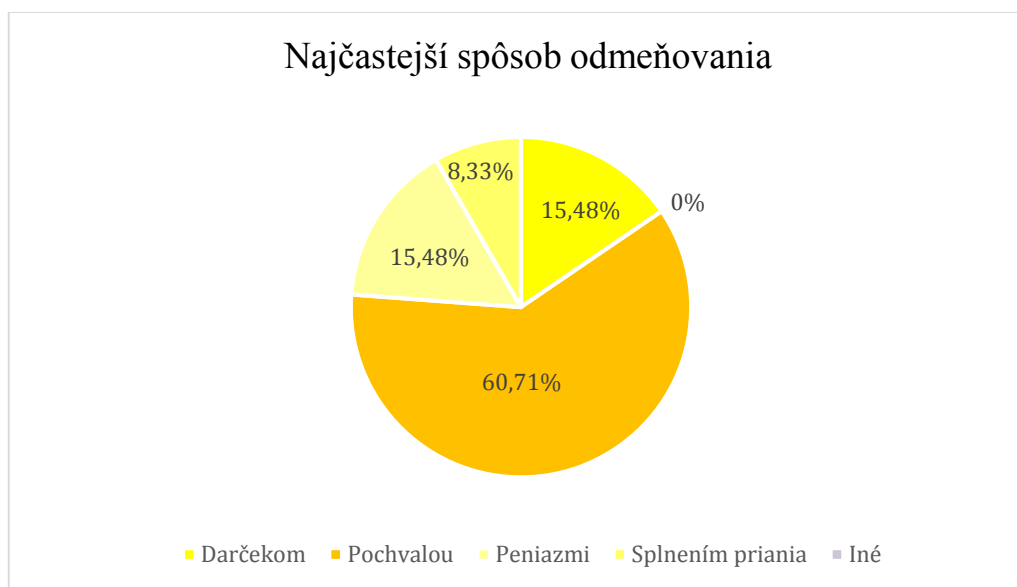
Hypotéza č. 1, ktorú som si v úvode stanovila sa tak nepotvrdila a jej správne znenie by bolo nasledovné: *Rodičia deti častejšie odmeňujú než trestajú.* Tento fakt považujem za veľmi priaznivý. Nakoľko už v teoretickej časti práce som uviedla, že používanie odmien ako výchovných prostriedkov je pre deti vhodnejšie ako používanie trestov.

Hypotéza č. 2 – Najčastejšie používaným druhom odmien je pochvala.

Pravdivosť danej hypotézy som zisťovala v dotazníku otázkou č. 5. Otázka bola zameraná na zistenie najčastejšej formy odmeňovania v rodinách. Na otázku však odpovedalo iba 84 žiakov z celkového počtu 94, vzhľadom k tomu, že otázka bola filtrovaná prechádzajúcou otázkou. Deti mali na výber viaceru možností, ktoré som vytvorila na základe domnienky a štúdia odbornej literatúry. Každý z respondentov mohol označiť iba jednu z ponúknutých možností.

Výsledky výskumu vykazujú nasledovné hodnoty:

Graf 3: Najčastejší spôsob odmeňovania. Zdroj: Autor práce.

Z výsledku výskumu vyplýva, že najčastejším spôsobom odmeňovania sú práve pochvaly.

Z celkového počtu 84 respondentov, ktorí mali možnosť odpovedať na otázku, zameranú práve na spôsob odmeňovania, označilo 60,71% opýtaných práve pochvalu za najčastejší spôsob, ktorým sú od rodičov odmeňované. Ďalšími častými odmenami, ktoré rodičia svojim deťom udeľujú sú formy odmien materiálneho charakteru.

Na druhej priečke, s rovnakým percentuálnym zastúpením, najčastejšie používaných spôsobov odmeňovania sa tak umiestnili darčeky a peniaze. 15,48% z opýtaných detí dostáva za dobré známky darčeky a rovnaký počet percent opýtaných dostáva za peniaze. Splnenie prania ako ďalší a zároveň posledný spôsob odmeňovania, rodičia udeľujú 8,33% z opýtaných detí. Žiadne z opýtaných detí neoznačilo možnosť *e) Iné*, na základe čoho usudzujem, že možnosti, ktoré som v dotazníku zvolila, sú práve najčastejšie spôsoby odmeňovania v rodinách.

Z vyššie uvedených hodnôt tak vyplýva, že Hypotéza č. 2, ktorú som si v úvode stanovila sa potvrdila a teda jej znenie je pravdivé. Pochvala, ako najčastejší spôsob odmeňovania je pre rodiča rýchla, jednoduchá, ale zároveň má pre dieťa obrovskú hodnotu.

Pochvalu za najčastejší spôsob odmeňovania uvádza i Vaníčková, podľa ktorej sú pochvaly najčastejšou formou odmien i z toho dôvodu, že sa jedná o verbálne vyjadrenie, ktoré je ako vyjadrenie určitej spokojnosti najčastejšie používané.⁴⁷

Ďalšou časťou výskumného problému, z ktorého som si stanovila nasledovnú hypotézu je zachytenie jednotlivých spôsobov trestania a vymedzenie najčastejšie používaného spôsobu. K zachyteniu a priblíženiu jednotlivých spôsobov trestania som dospela na základe štúdia odbornej literatúry. Na základe toho som si následne zvolila formy trestov, ktoré som uviedla v možnostiach jednej z otázok v dotazníku. Za najčastejšie používaný trest uviedlo 39,44% opýtaných detí zákaz TV/PC. Druhým najčastejšie používaným trestom podľa 30,99% opýtaných detí je slovne vyjadrenie nespokojnosti. Na ďalšej priečke sa umiestnil trest zákazu chodenia von. Ako štvrtý najčastejšie používaný spôsob trestu uviedli respondenti možnosť *e) Iné*, pod ktorou si každé dieťa predstavilo respektíve určilo svoj trest, ktorý je mu za zlé známky udeľovaný. Ako posledný najmenej používaný spôsob trestu, uviedlo 4,22% respondentov možnosť *c)* teda zákaz koníčka. Predpokladám, že tento spôsob zákazu je najmenej používaný i z dôvodu, že rodičia svoje deti často v ich koníčkoch podporujú a rovnako často im ich vyberajú sami.

Zákaz TV/PC ako najčastejší spôsob trestania nepovažujem za prekvapujúci vzhľadom k dobe, kedy deti väčšinu svojho času trávia práve pred televíziou či počítačom čo môže často spôsobovať práve problémy v škole.

⁴⁷ VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí. Definice – popis – následky*. Praha: Grada, 2004.

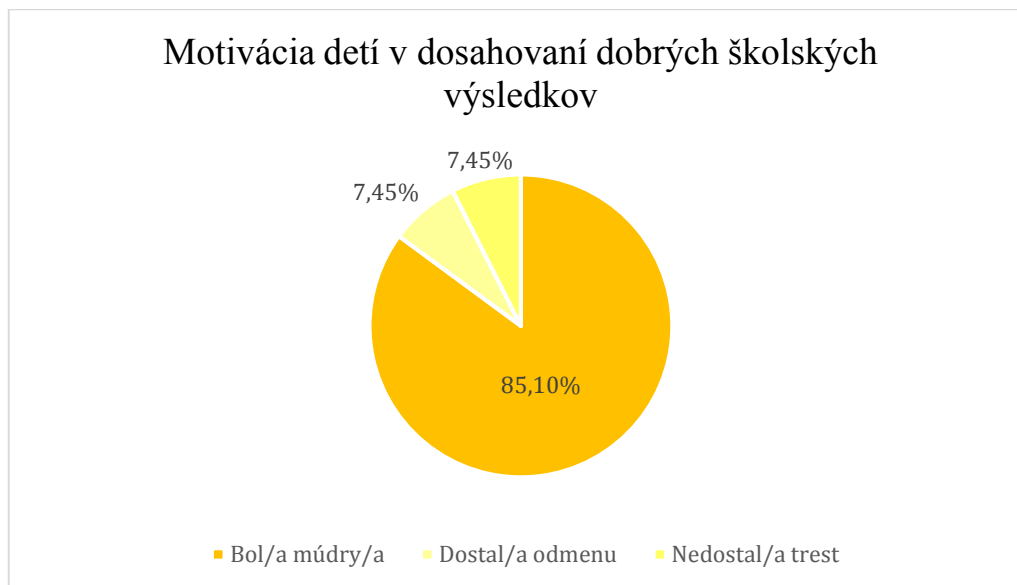
Hypotéza č. 3 – Odmeny a tresty pôsobia na deti ako motivácia v dosahovaní dobrých školských výsledkov.

Odmeny a tresty už od dávnych čias mali motivačný charakter. Napríklad každý z nás vykonáva svoju prácu aby dostal mzdu, teda odmenu za pracovnú činnosť, ktorá je jednou z najväčších motivácií prečo pracovať. Myslím si, že inak to nie je ani u detí a často sa snažia dostávať dobré známky pre to, aby dostali odmeny či naopak zo strachu z trestu.

Na základe tejto domnienky som si vytvorila danú hypotézu, ktorú som v dotazníku zisťovala primárne otázkou č. 11, ktorou som zisťovala aká je motivácia detí v dosahovaní dobrých školských výsledkov. Poslúžili mi však i otázky č. 2, 3 a 10, ktoré boli zamerané na školské výsledky žiakov, radosť s dobrých známok a z pochvál od rodičov.

Výsledky výskumu vykazujú nasledovné hodnoty:

Graf 4: Motivácia detí v dosahovaní dobrých školských výsledkov. Zdroj: Autor práce.

V grafe môžeme vidieť že viac ako 80% percent respondentov, konkrétne 85,10% z opýtaných detí sa snaží dosahovať dobré školské výsledky pre to, aby boli múdre. Pre odmenu a rovnako tak pre strach z trestu sa snaží dosahovať dobré školské výsledky iba 7,45% opýtaných detí.

Z výsledku výskumu tak vyplýva, že Hypotéza č. 3, ktorú som si v úvode stanovila sa nepotvrdila a jej znenie nie je pravdivé. Pravdivé znenie danej hypotézy by bolo nasledovné: *Odmeny a tresty nepôsobia na deti ako motivácia v dosahovaní dobrých školských výsledkov.*

Výsledok tohto zistenia ma však potešil nakoľko z neho vyplýva podstatný fakt, ktorým je, že detí mladšieho školského veku, konkrétne deti 3. a 4. ročníka základnej školy sa snažia dosahovať dobré školské výsledky najmä pre to, aby sa niečo dozvedeli, teda boli múdre. Predpokladám, že tento fakt je spôsobený najmä tým, že deti mladšieho školského veku vo väčšej miere radi navštevujú školu, ako to vyplynulo i zo samotného výskumu. Odmeny a tresty ako motiváciu v dosahovaní dobrých školských výsledkov je možné predpokladať vo väčšej miere u detí staršieho školského veku.

Odmeny a tresty môžu byť pre deti motiváciou najmä pri vykonávaní činností, ktoré pre nich nie sú atraktívne, ale rodičia chcú aby ich vykonali. Na základe toho môže byť dieťaťu vopred sľúbená určitá odmena, prípadne môže dostať od rodiča vyhrážku, aký trest môže očakávať v prípade ak danú činnosť nevykoná.

Z toho vyplýva, že odmeny a tresty nás sprevádzajú po celý život či už ako druh motivácie, alebo sankcie.

7 Zhrnutie praktickej časti

V tejto časti práce sa budem zaoberať zhrnutím praktickej časti, v ktorej som sa venovala najmä spracovávaniu a zisťovaniu cieľov, ktoré som si v úvode stanovila.

K zisťovaniu daných cieľov som si zvolila kvantitatívny výskum, konkrétne metódu dotazníku. Z danou metódou sa mi pracovalo v celku dobre a myslím si, že som sa prostredníctvom nej dostala k potrebným informáciám a dôležitým faktom k mojej práci. Dotazník bol prispôsobený nielen počtom, ale i znením otázok veku respondentov. Vypracované dotazníky som postupne spracovávala otázku po otázke vo forme tabuliek, ktoré nielen uľahčili, ale najmä sprehlľadnili samotné výsledky výskumu.

Napriek tomu, že dve z troch hypotéz sa mi nepotvrdili, som vo svojej práci dospela k zaujímavým záverom. Zistila som, že odmeny a tresty sú súčasťou výchovy vo väčšine rodín. Za veľmi prekvapivé a potešujúce zistenie považujem fakt, že rodičia svoje deti viac odmeňujú než trestajú. Je veľmi potešujúce, že rodičia dokážu úspechy svojich detí oceniť a vyjadriť im tak určité uznanie. Nasledujúce zistenia taktiež považujem za veľmi prínosné a zaujímavé. Fakt, že najčastejším spôsobom odmeňovania je pochvala je príjemný. V dobe úplatkov, materiálnych vecí a nedostatku vrúcnych slov sú práve pochvaly tou správnou formou odmeňovania, ktorá by mala prevyšovať nad všetkými ostatnými. Ved' nakoniec usúd'te sami, že pochvala nejakým príjemným slovom vo vás určite zostane dlhšie ako nejaká materiálna vec, ktorú časom založíte a ani si nespomeniete za čo ste ju dostali. Ale ak počujete chválu dostane sa vám do hlavy, do srdca a zaplavia vás príjemné emócie, ktoré vás uistia v tom, že to čo robíte, robíte dobre a tešíte tým nielen seba, ale i ostatných. Príjemným zistením taktiež bolo, že deti, ktoré boli mojimi respondentmi sa neučia pre odmeny či strach z trestu, ale pre to, aby niečo vedeli a boli múdre. No ako som už uviedla v samotnej verifikácii danej hypotézy, predpokladám, že daný výsledok je spôsobený najmä vekom detí, ktoré sa chcú ešte vzdelávať a školu navštevujú pomerne radi.

Pozitívne hodnotím taktiež spätnú väzbu, ktorú mi poskytli deti vyplnením dotazníkov. V niektorých dotazníkoch dokonca dopísali vlastné ďalšie možnosti, ktoré by im viac vyhovovali, čo považujem pre seba a prípadnú ďalšiu prácu za veľmi prínosné.

ZÁVER

V práci sa autor zaoberal výchovou detí mladšieho školského veku pomocou výchovných prostriedkov, ktoré sú najčastejšie používané. Sú nimi odmeny a tresty.

Keďže rodina je primárnym výchovným prostredím dieťaťa, rozhodol sa tejto problematike venovať v samotnom počiatku teoretickej časti práce. Nielen zo štúdia odbornej literatúry, ale i z vlastnej životnej skúsenosti autor vie, že práve výchova potomka je jednou z hlavných a veľmi významných funkcií, ktoré by mala rodina naplňovať. Nie vždy však výchova bola zameraná tým smerom ako to je dnes, preto podstatnú časť venoval najmä premenám rodiny a vývoju výchovy, ktorá sa od minulosti k súčasnosti výrazne zmenila. Podstatná časť práce je zameraná na vymedzenie odmien a trestov od ich samotnej charakteristiky až po dôsledky, ktoré môžu s neadekvátnym používaním týchto výchovných prostriedkov súvisieť.

Gro samotnej práce spočíva v zisťovaní cieľov práce a z nich vyplývajúcich výskumných problémov a hypotéz, ktoré si autor v úvode práce stanovil. Hlavným cieľom práce bolo analyzovať vplyv odmien a trestov na výchovu detí 3. a 4. ročníka ZŠ a zistiť najčastejšie používané formy odmien a trestov. Dôvodom pre, ktorý sa autor rozhodol svoj výskum zamerať práve na deti 3. a 4. ročníka spočíva najmä v rozhodnutí výskum aplikovať na deti mladšieho školského veku, keďže vstup do školy a teda ich školské výsledky sú jedným z najčastejších dôvodov pre udeľovanie výchovných sankcií. Výskum je však zameraný na to ako to vnímajú samotné deti, na základe čoho usúdil, že výber žiakov z 3. a 4. ročníka bude najvhodnejší.

Pomocou štúdia odbornej literatúry a neskôr vypracovania vlastného výskumu sa podarilo preukázať závery vychádzajúce z výskumných problémov. K daným zisteniam patria najmä priblíženie dôsledkov, ktoré môže rodič spôsobiť pri neprimeranom používaní odmien a trestov. Pri udeľovaní odmien a trestov je dôležité dbať na určité zásady, ktoré v práci autor spracoval a odporúča rodičom, ale i pedagógom, aby sa nimi v čo možno najväčšej miere riadili. Ďalším podstatným zistením bolo zachytenie jednotlivých spôsobov odmien a trestov, ktoré rodičia vo výchove používajú. Foriem odmien a trestov je mnoho a je dôležité vedieť a uvedomiť si čo dieťa za odmenu či trest považuje.

Na základe výskumných problémov boli stanovené hypotézy, ktoré boli verifikované pomocou výsledkov výskumu vychádzajúcich z dotazníkov. Ako vyplynulo zo získaných výsledkov, dve z troch hypotéz sa podarilo vyvrátiť a jednu potvrdiť. Takýto výsledok je prekvapujúci, no na druhej strane dostatočne pozitívny.

Je možno konštatovať, že rodičia i keď nie s veľmi výrazným rozdielom svoje deti častejšie odmeňujú než trestajú, čím posilňujú ich pozitívne sebahodnotenie a pocit vlastného úspechu. Za prínosné zistenie pokladá fakt, že jedno z detí do dotazníku dopísalo vlastnú možnosť k otázke *Ako reagujú rodičia keď dostaneš zlú známku?*, ktorá znela „*upokojujú ma*“. Toto nečakané zistenie autora veľmi potešilo a pokladá ho za jedno z najvhodnejších reakcií na zlú známku dieťaťa. Týmto by autor chcel dať do pozornosti najmä rodičom, ale i pedagógom, aby rodičov svojich žiakov upozornili na to, že známky nie sú všetko a dieťa potrebuje predovšetkým pohodu, aby sa nestresovalo, čím môžu ich školské výsledky ovplyvniť výraznejšie, ako udelením trestu.

Výsledky poukázali taktiež na to, že najčastejším spôsobom odmeny je pochvala. Ako autor uvádza v teoretickej časti, práve pochvala nás sprevádza už od ranného detského veku a je pre vývoj osobnosti nemenej dôležitá.

Fakt, že odmeny a tresty pôsobia pre deti ako motivácia v dosahovaní dobrých školských výsledkov sa na základe výskumu vyvrátil, no je možné, že v iných činnostiach by boli výsledky výrazne odlišné. Skúmanie a riešenie tohto problému by však bolo nad rámec tejto práce.

Autor považuje cieľ bakalárskej práce za splnený.

Zistenia, ktoré z práce vychádzajú slúžia najmä pre pedagógov daných základných škôl, v ktorých bol výskum vykonaný. Výsledky môžu obohatiť ich poznatky o výchove v rodine svojich žiakov. Na základe výsledkov taktiež môžu informovať rodičov o tom ako správne pracovať s udeľovaním odmiern a trestov a ako predchádzať rizikám, ktoré môžu pri nesprávnom používaní týchto prostriedkov nastávať.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

Zoznam použitých českých a slovenských zdrojov

- ČAPEK, R. *Odměny a tresty ve školní praxi*. 2. vyd. Praha: Grada, 2014. 192 s.
ISBN 978-80-247-4639-5.
- HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 184 s.
ISBN 80-7178-635-7.
- KOLÁŘ, Z., ŠIKULOVÁ, R. *Hodnocení žáků*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005. 157 s.
ISBN 80-247-0885-x.
- KOPŘIVA, P. a kol. *Respektovat a být respektován*. 3. vyd. Kroměříž: Spirála, 2008.
286 s. ISBN 978-80-904030-0-0.
- MAREŠ, J., PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E. *Pedagogický slovník*. 4. vyd.
Praha: Portál, 2003. 324 s. ISBN 80-7178-772-8.
- MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* 7. vyd. Praha: Portál, 2012. 128 s.
ISBN 978-80-262-0133-5.
- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: Slon, 2003. 161 s.
ISBN 80-86429-19-9.
- MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. 2. vyd. Praha: Slon, 2008. 324 s.
ISBN 978-80-86429-87-8.
- PREKOPOVÁ, J. *I rodiče by měli dělat chyby*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. 112 s.
ISBN 978-80-7367-766-4.
- ROGGE, Jan-Uwe. *Rodiče určují hranice*. 2. vyd. Praha: Portál, 2010. 184 s.
ISBN 978-80-7367-806-7.
- ŠVEC, Š. *Metodológia vied o výchove*. 1. vyd. Bratislava: Iris, 1998. 300 s.
ISBN 80-88778-73-5.
- VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí. Definice – popis – následky*. 1. vyd.
Praha: Grada, 2004. 116 s. EAN 24761589.

Zoznam použitých internetových zdrojov

KRAVÁROVÁ, M. Problémy a zmeny v súčasnej rodine. *Prohuman*. [online]. 18.12.2010. [cit. 04.12.2014]. Dostupné z: <http://www.prohuman.sk/socialna-praca/problemy-a-zmeny-v-sucasnej-rodine>

ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK

č. – číslo

PC – osobný počítač

TV – televízny prijímač

ZŠ – základná škola

ZOZNAM GRAFOV A TABULIEK

Zoznam grafov

Graf 1: Reakcia rodičov na školské výsledky detí.....	48
Graf 2: Frekvencia udeľovania výchovných prostriedkov.....	49
Graf 3: Najčastejší spôsob odmeňovania.....	50
Graf 4: Motivácia detí v dosahovaní dobrých školských výsledkov.....	52

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1: Najčastejšie používané formy odmien.....	23
Tabuľka 2: Najčastejšie používané formy trestov.....	32
Tabuľka 3: Radosť z povinnej školskej dochádzky.....	40
Tabuľka 4: Najčastejšie dosahované školské výsledky.....	41
Tabuľka 5: Radosť z pozitívnych školských výsledkov.....	41
Tabuľka 6: Reakcia rodičov na dobré známky.....	42
Tabuľka 7: Najčastejšie používané odmeny.....	43
Tabuľka 8: Reakcia rodičov na zlé známky.....	43
Tabuľka 9: Najčastejšie používané tresty.....	44
Tabuľka 10: Frekvencia odmeňovania.....	45
Tabuľka 11: Frekvencia trestania.....	45
Tabuľka 12: Radosť z pochvaly.....	46
Tabuľka 13: Motivácia v dosahovaní dobrých školských výsledkov.....	46
Tabuľka 14: Pohlavie respondentov.....	47
Tabuľka 15: Vekové zastúpenie respondentov.....	47

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha A – Dotazník I

Príloha B – Vypracovaný dotazník s dopísanou vlastnou odpoveďou dieťaIII

PRÍLOHY

Príloha A – Dotazník

Dotazník ☺

Milí žiaci, volám sa Frederika Šmalová a som študentkou tretieho ročníku Univerzity Jana Amose Komenského v Prahe. Študujem obor špeciálna pedagogika – vychovávateľstvo a dúfam, že jedného dňa sa stanem učiteľkou, ktorá bude učiť takých žiakov, ako ste vy.

Aby som úspešne absolvovala štúdium, je potrebné napísať a úspešne obhájiť bakalársku prácu. Práve z toho dôvodu vás oslovujem a prosím vás o pomoc s vyplnením krátkeho dotazníku na tému Odmeny a tresty vo výchove detí.

Dotazník je anonymný, takže v ňom nebudete uvádzať svoje meno ani žiadne osobné údaje, čím bude zabezpečené vaše súkromie. Preto sa nemusíte báť odpovedať pravdivo. Každá otázka v dotazníku má niekoľko možností, preto vás prosím zakrúžkujte vždy **len jednu** odpoveď, ktorú pokladáte za najvhodnejšiu. Posledná otázka je dopĺňacia, takže nebude potrebné odpoveď zakrúžkovať, ale napísať odpoveď vlastnú. V prípade nejakých nejasností s vyplnením dotazníku sa môžete obrátiť na svoju pani učiteľku, ktorá vám isto pomôže.

Zaručujem vám, že vyplnené dotazníky nebudú nikde zverejňované a poslúžia bezprostredne pre moje študijné účely.

Na záver sa vám chcem poďakovať za svoj čas, ktorý ste mi venovali. Veľmi ste mi vašimi odpoveďami pomohli.

Ďakujem za pozornosť a želám vám pekný zvyšok dňa a veľa školských úspechov!

1. Rada/rád chodíš do školy?

- a) Áno ☺
- b) Nie ☹
- c) Niekedy ☺☹

2. Aké známky dostávaš v škole najčastejšie?

- d) 1 a 2 ☺
- e) 3 ☹
- f) 4 a 5 ☹☹

3. Máš radosť, keď dostaneš dobrú známku?

- c) Áno ☺
- d) Nie ☹

4. Ako reagujú rodičia, keď dostaneš dobrú známku?

- c) Dostanem odmenu
- d) Nereagujú

5. Ako ťa rodičia najčastejšie odmeňujú? *Odpovedaj iba ak si v otázke č. 4 označil odpoveď a).*

- f) Darčekom
- g) Pochvalou
- h) Peniazmi
- i) Splnením prania
- j) Iné

6. Ako reagujú rodičia, keď dostaneš zlú známku?

- c) Dostanem trest
- d) Nereagujú

7. Ako ťa rodičia najčastejšie trestajú? *Odpovedaj iba ak si v otázke č. 6 označil odpoveď a).*

- f) Zákaz televízie/počítača
- g) Zákaz chodiť von
- h) Zákaz koníčka (futbal, hokej, tanec, maľovanie...)
- i) Nahrešia ma
- j) Iné

8. Ako často dostávaš od rodičov odmeny?

- d) Často
- e) Občas
- f) Skoro vôbec

9. Ako často dostávaš od rodičov tresty?

- a) Často
- b) Občas
- c) Skoro vôbec

10. Máš radosť, keď ťa rodičia pochvália?

- c) Áno
- d) Nie

11. Učíš sa preto, aby si:

- d) Bola múdra / bol múdry
- e) Dostala/dostal odmenu
- f) Nedostala/nedostal trest

12. Akého si pohlavia?

- c) Dievča
- d) Chlapec

13. Koľko máš rokov? **Napíš!**

Príloha B – Dotazník s dopísanou vlastnou odpoveďou dieťaťa

1. Rada/rád chodíš do školy?
 - a) Áno ☺
 - b) Nie ☹
 - c) Niekedy ☹☺
2. Aké známky dostávaš v škole najčastejšie?
 - a) 1 a 2 ☹
 - b) 3 ☹☹
 - c) 4 a 5 ☹☹☹
3. Máš radosť, keď dostaneš dobrú známku?
 - a) Áno ☺
 - b) Nie ☹
4. Ako reagujú rodičia, keď dostaneš dobrú známku?
 - a) Dostanem odmenu
 - b) Nereagujú
5. Ako ťa rodičia najčastejšie odmeňujú? *Odpovedaj iba ak si v otázke č. 4 označil odpoveď a).*
 - a) Darčekom
 - b) Pochvalou
 - c) Peniazmi
 - d) Splnením prania
 - e) Iné
6. Ako reagujú rodičia, keď dostaneš zlé známky?
 - a) Dostanem trest
 - b) Nereagujú
 - c) *vydovujú ma*
7. Ako ťa rodičia najčastejšie trestajú? *Odpovedaj iba ak si v otázke č. 6 označil odpoveď a).*
 - a) Zákaz televízie/počítača
 - b) Zákaz chodiť von
 - c) Zákaz koníčka (futbal, hokej, tanec, maľovanie...)
 - d) Nahrešia ma
 - e) Iné
8. Ako často dostávaš od rodičov odmenu?
 - a) Často
 - b) Občas
 - c) Skoro vôbec
9. Ako často dostávaš od rodičov tresty?
 - a) Často
 - b) Občas
 - c) Skoro vôbec
10. Máš radosť, keď ťa rodičia pochvália?
 - a) Áno ☺
 - b) Nie ☹
11. Učíš sa preto, aby si:
 - a) Bola múdra / bol múdry
 - b) Dostala/dostal odmenu
 - c) Nedostala/nedostal trest
12. Akého si pohlavia?
 - a) Dievča
 - b) Chlapec
13. Koľko máš rokov? *Napiš!*
10

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Meno autora: Frederika Šmalová

Obor: Speciální pedagogika - vychovatelství

Forma štúdia: prezenčná

Názov práce: Odmeny a tresty vo výchove detí 3. a 4. ročníka základnej školy

Rok: 2015

Počet strán textu bez príloh: 49

Celkový počet strán príloh: 3

Počet titulov českých a slovenských použitých zdrojov: 12

Počet titulov zahraničných použitých zdrojov: 0

Počet internetových zdrojov: 1

Počet ostatných zdrojov: 0

Vedúci práce: Mgr. Martina Búrgerová